

PK-YRITYYSBAROMETRI

Syksy 2008

Esipuhe

Suomen Yrittäjät ja Finnvera Oyj tekevät yhteistyössä pientä ja keskisuurta yritystoimintaa kuvaavaa Pk-yritysbarometriä kaksi kertaa vuodessa valtakunnallisena raporttina ja alueellisina raporteina. Valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään teollisuuteen, rakentamiseen, kauppaan ja palveluihin jaoteltuna. Alueraporteissa kehitystä verrataan erityisesti kyseisen alueen ja koko maan välillä.

Syksyn 2008 Pk-yritysbarometri perustuu noin 3 800 pk-yrityksen vastauksiin ja heijastaa siten kattavasti pk-yritysten käsityksiä yritysten kehitysnäkymistä ja toimintaan vaikuttavista tekijöistä. Barometrin ennustekyky on ollut hyvä.

Tässä raportissa tarkastellaan pk-yritysten suhdan-
neodotuksia lähimmän vuoden aikana ja elinkeinoil-
mastoa. Lisäksi tarkastellaan yritysten rahoitusta, kas-
vuhakuisuutta sekä yritysten kehittämistarpeita ja -es-
teitä. Erityiskysymykset koskevat yksityisen sektorin
myyntiä kunnille.

Tällä hetkellä suhdanteisiin ja rahoitusmarkkinoi-
hin kohdistuu suurta mielenkiintoa. Ennakkomerkke-
jä Yhdysvalloista alkaneen matalasuhdanteen syvyy-
destä ja kestosta Euroopan ja Suomen taloudessa et-
sittää. Tässä pk-yritysbarometrissa vähintäänkin epä-
varmuuden merkit ja niiden vaikutukset ovat selväs-
ti nähtävissä.

Helsingissä 11.9.2008

Jussi Järventaus
toimitusjohtaja
Suomen Yrittäjät

Pauli Heikkilä
toimitusjohtaja
Finnvera Oyj

Tiivistelmä

Pk-yritysten suhdanneodotuksissa selvä käänne

Pk-sektorin suhdanneodotukset ovat heikentyneet selvästi keväästä. Yrityksistä 58 prosenttia ennakoivat kuitenkin suhdanteiden pysyvän ennallaan seuraavan vuoden aikana. Suhdanteiden merkittävään heikkenemiseen uskoo 18 prosenttia. Heikkenemistä odottavien osuus on noussut 7 yksiköllä ja ennallaan säilymistä odottavien osuus 4 yksiköllä. Saldolukun on nyt +6, kun keväällä se oli +24. Näin alhaalla saldoluku ei ole ollut sitten syksyn 2001.

Odotukset ovat heikentyneet kaikilla toimialoilla, palveluissa kuitenkin hieman vähemmän. Odotukset ovat matalimmat rakentamisessa ja hiukan muita paremmat palveluissa. Näkemykset ovat positiivisemmat nuorissa, kasvuhakuisissa ja kansainvälisillä markkinoilla toimivissa yrityksissä.

Suhdannekuvaan heikkeneminen näkyy myös yritysten omaa toimintaa koskevissa odotuksissa. Odotukset niin liikevaihdon kuin kannattavuuden ja vakavaraisuuden suhteen ovat laskeneet. Saldoluvut ovat laskeneet 15–19 yksikköä. Laskusta huolimatta lähes puolet yrityksistä odottaa oman liikevaihtonsa edelleen kasvavan vuoden sisällä. Kannattavuuden suhteen odotukset ovat laskeneet eniten ja ovat matalimmat. Liiketaloudellisista tunnusluvuista kannattavuuden laskuun uskotaan muita useammassa yrityksissä. Yritykset ennakoivat siten kustannusten nousun heikentävän kannattavuuttaan. Vakavaraisuuden ennakoivat säilyvän 60 prosenttia yrityksistä. Rakentamisessa lasku on ollut kaikkien tunnuslukujen suhteen muita aloja voimakkaampaa ja odotukset ovat matalimmat.

Suhdanneodotusten laskusta huolimatta viennin vetoon uskotaan. Pk-yritysten odotukset viennin suhteen ovat lähes keväisellä ja keskimääräisellä tasolla. Tuontiodotukset ovat jatkaneet laskuaan. Tuontiodotukset ovatkin alle keskimääräisen tason tuontia harjoittavien yritysten osalta. Tuonnin suhteen odotukset ovat heikentyneet kaupassa ja erityisesti rakentamisessa. Niin viennin kuin tuonnin suhteen odotukset ovat rakentamisessa muita matalammat. Palveluissa vientiodotukset ovat muita aloja vahvemmat. Tuontiodotukset ovat puolestaan muita aloja hieman korkeammat kaupassa laskusta huolimatta.

Etenkin eläkkeelle siirtyviä korvaavat rekrytoinnit pitävät edelleen yllä pk-yritysten rekrytointihaluja. Yritysten, joilla ei ole odotettavissa lainkaan tarvetta työllistää, osuus on 32 prosentin tasolla. Erityisesti rekrytointitarvetta näyttäisi olevan rakentamisessa ja teol-

lisuudessa. Pk-yrityksistä 8 prosenttiyksikköä kevättä harvemmalla on rekrytointitarpeita. Rekrytointitarpeet näyttäisivät olevan laskussa muiden alojen ohella erityisesti rakentamisessa. Teollisuudessa lasku on ollut keskimääräistä pienempää.

Pk-yrityksistä 22 prosenttia uskoo henkilöstönsä määrän olevan suurempi vuoden kuluttua. Tämäkin on laskenut 8 prosenttiyksikköä. Yrityksistä 8 prosenttia ennakoivat henkilöstönsä olevan nykyistä pienempi. Henkilöstön vähenemiseen uskovien osuus on noussut vain 2 prosenttiyksikköä, joten henkilöstön määrän odotetaan säilyvän kasvuodotusten hiipumisesta huolimatta. Odotukset ovat korkeimmat palveluissa eikä alalla aiempaa enemmän uskota henkilöstön laskuun. Teollisuudessa odotukset henkilöstön laskusta ovat nousseet eniten. Rakentamisessa odotukset ovat heikoimmat. Kuitenkin alalla kasvua odottavien siirtyminen on tapahtunut henkilöstön määrän säilymiseen uskoviin.

Investointien arvon nousuodotukset ovat heikentyneet keväästä. Odotukset ovat matalimmat 1990-luvun alkupuoliskon jälkeen. Odotukset ovat laskeneet kaikilla toimialoilla mutta kaupassa muita aloja vähemmän. Odotukset ovat hieman muita paremmat teollisuudessa voimakkaimmasta laskusta huolimatta. Tuotekehityspanostusten kasvua ennakoivien määrä on 15 prosenttiyksikköä suurempi kuin laskua odottavien. Lisäksi kaksi kolmasosaa ennakoivat tason säilyvän. Erityisesti panostusten kasvuun uskotaan kasvuhakuisissa yrityksissä.

Odotukset tuotantokustannusten noususta ovat säilyneet kaikilla toimialoilla rakentamista lukuun ottamatta. Rakentamisessakin saldolukujen tasot ovat kuitenkin samaa luokkaa kuin muilla aloilla. Palkkojen ja lopputuotteiden hintojen nousun ei odoteta enää kiihtyvän. Välituoteinflaation ennakoidaan kuitenkin nousevan. Tätä ennakoidaan erityisesti teollisuudessa, jossa odotukset ovatkin korkeimmat. Inflaatio-odotukset ovat kauttaaltaan maltillisimmat kaupassa. Lopputuoteinflaation hidastumista ennakoidaan teollisuudessa ja erityisesti rakentamisessa.

Työvoiman kysyntäesteet säilyttäneet tason – työvoimapula ei enää pahentunut

Työvoimapulan ohella pk-yrityksissä työllistämisen pahimpina esteinä pidetään kysynnän epävarmuutta ja työn sivukuluja. Ammattitaitoisen työvoiman saataavuuden merkitys on laskenut keväästä, mutta on edelleen vuodentakaista korkeampi. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuutta pidetään ongelmana erityisesti ra-

kentamisessa, kasvuhakuisemmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä. Sivukulut toimivat merkittävimpanä työllistämisen esteenä muita useammin nuorissa, kaikkein pienimmissä ja kaupan yrityksissä. Kysynnän epävarmuus koetaan esteeksi erityisesti kansainvälisillä markkinoilla toimivissa yrityksissä.

Pk-sektorilla nähdään, että erityisesti myynnissä ja markkinoinnissa on kehitettävää. Henkilöstön kehittäminen ja kouluttaminen koetaan toiseksi useimmin tärkeimmäksi kehittämistarpeeksi. Lisäksi tuotannon, tuotekehityksen ja laadun parantamisesta sekä verkostoitumisesta ja alihankinnan kehittämisestä kannetaan huolta. Myynnissä ja markkinoinnissa sekä viennissä ja kansainvälistymisessä nähdään olevan kehitettävää kasvuhakuisissa yrityksissä muita useammin.

Suhdanneilanne on noussut merkittävimäksi kehittämisen esteeksi. Kaikilla toimialoilla aiempaa useampi nimeää tämän tekijän. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus on toiseksi useimmin kehittämisen pahin este. Muita useammin työvoimapula on este rakentamisessa. Kolmanneksi yleisin este kireä kilpailu koetaan kehittämisen suurimmaksi esteeksi erityisesti kaupassa.

Muut resurssitekijät kuin työvoima ei ole yhtä usein kehittämisen pahin este kuin keväällä. Työvoimakustannuksia ja rahoitusvaikeuksia pidetään edellä mainittujen lisäksi tärkeimpinä kehittämisen esteinä. Kaikki nämä korostuvat hieman teollisuudessa. Rahoitusvaikeudet nimetään erityisesti voimakkaasti kasvuhakuisten ja nuorten yritysten toimesta.

Pk-yrityksistä 9 prosenttia katsoo olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia ja 34 prosenttia kasvavansa mahdollisuuksien mukaan. Kasvuhakuisuus on yleisempää nuoremmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä. Aiempaa useampi ennakoii toimintansa loppuvan seuraavan vuoden aikana. Muutoinkin kasvuhakuisuudessa näyttäisi olevan laskua. Heikkenevän suhdanteen lisäksi potentiaalisena syynä voi olla yrittäjäkunnan ikääntyminen. Vajaat kaksi kolmasosaa kasvuun pyrkivistä yrityksistä nimeää uusien tuotteiden kehittelyn yhdeksi tärkeimmistä kasvukeinoista. Kasvuhakuisista pk-yrityksistä noin 60 prosenttia perustaa kasvustrategiansa myös myynnin ja markkinoinnin sekä noin puolet verkostoitumiseen ja yhteistyön lisäämiseen. Kansainvälistyminen näyttelee merkittävää roolia lähinnä teollisuudessa.

Pk-yrityksistä 17 prosentilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita. Yleisimpiä syitä kasvuhaluttomuuteen ovat, että nykyistä yrityskokoa pidetään sopivana ja ettei olla halukkaita ottamaan kasvun vaatimaa riskiä. Myös työvoimakustannukset, kireä kilpailu ja työvoiman saatavuus nähdään kasvun esteinä. Työvoiman saatavuuden merkitys on laskenut hieman suhteessa muihin tärkeimpiin esteisiin. Rahoitukseen liittyviä tekijöitä ei pidetä juurikaan kasvuhaluttomuuden syynä. Rakennus-

alalla työvoiman puute on muita useammin este, kun taas kaupan alalla markkinoihin liittyvät tekijät.

Potentiaalia sukupolven- ja omistajanvaihdoksiin näyttäisi viimeisimpien barometrien perusteella olevan tulevana viitenä vuotena entistä tiheämmin. Osuus olikin säilynyt pitkään muuttumattomana 20 prosentin tuntumassa, mutta on nyt noussut 28 prosenttiin. Yleisimmin ongelmana pidetään jatkajan löytämistä ja arvon määrittystä.

Aiempaa harvempi aikoo ottaa ulkoista rahoitusta

Pk-yrityksistä 22 prosenttia aikoo ottaa seuraavan vuoden aikana uutta ulkoista rahoitusta, kun keväällä näin ilmoitti 30 prosenttia. Ulkoisen rahoituksen ottamiskomukset ovat alentuneet erityisesti rakentamisessa. Aktiivisimpia aiotaan olla teollisuudessa sekä voimakkaasti kasvuhakuisissa ja kansainvälisillä markkinoilla toimivissa yrityksissä. Ulkoista rahoitusta harkitsevista yrityksistä 79 prosenttia aikoo hankkia rahoitusta pankeista. Finnveran puoleen aikoo kääntyä vajaa 30 prosenttia yrityksistä – erityisesti nuoret ja kasvuhakuiset.

Ulkoista rahoitusta harkitsevista noin kolmasosa aikoo hakea kasvun vaatimaksi käyttöpääomaksi sekä koneiden ja laitteiden laajennusinvestointeihin. Lisäksi rahoitusta ennakoidaan haettavan erityisesti koneiden ja laitteiden korvausinvestointeihin, rakennusinvestointeihin ja yrityksen kehityshankkeisiin. Kevättä harvempi aikoo hakea ulkoista rahoitusta kehityshankkeisiin, kun taas rakennusinvestointeihin sekä koneiden ja laitteiden korvausinvestointeihin rahoitusta suunnittelee kevättä useampi. Käyttöpääomaksi ottaminen korostuu kehittämishankkeiden ja yritysjärjestelyjen ohella kasvuhakuisissa yrityksissä. Voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset aikovat lisäksi käyttää rahoitusta kansainvälistymiseen ja vientiin muita yrityksiä useammin.

Ympäristövaikutteisiin investointeihin, joiden pääasiallisena tarkoituksena olisi vähentää päästöjä, raaka-aineiden ja energian käyttöä, aikoo rahoitusta hakea prosentti. Pk-yrityksistä 31 prosenttia ilmoittaa kuitenkin tehneensä tällaisia vaikutuksia omaavia investointeja viimeisen kolmen vuoden aikana. Luonnollisesti teollisuusyrityksistä tällaisia investointeja on tehnyt keskimääräistä useammat – 42 prosenttia.

Pk-yrityksistä 31 prosenttia on ottanut ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana. Teollisuudessa rahoitusta on otettu 39 prosentissa yrityksistä. Ulkoiseen rahoitukseen on turvauduttu muita useammin nuorissa, kasvuhakuisimmissa, kansainvälisillä markkinoilla toimivissa ja keskisuurissa yrityksissä.

Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana ottaneista 20 prosenttia ei ole havainnut kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia omassa

rahoituksessaan. Erittäin tai melko vähäisiä vaikutuksia on havainnut 59 prosenttia. Erittäin tai melko suuria vaikutuksia on huomannut 21 prosenttia. Ulkoista rahoitusta ottaneista palveluyrityksissä on hieman enemmän niitä, jotka eivät ole huomanneet heijastuksia lainkaan. Keskisuuret ja kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset ovat havainneet muita useammin vaikutuksia omaan rahoitukseensa. Lisäksi voimakkaimmin kasvuhakuiset näyttäisivät hieman useammin havainneen vaikutuksia rahoitukseensa.

Vaikutuksia havainneista 83 prosentin mukaan rahoituksen hinnan marginaali on noussut. Vakuusvaatimukset ovat kiristyneet 24 prosentin mukaan ja rahoituksen yleinen saatavuus on heikentynyt 9 prosentin mukaan. Yrityksen toimialan, henkilöstömäärän ja iän mukaan ei ole havaittavissa kovinkaan merkittäviä eroja. Kansainvälisillä markkinoilla toimivat ja kasvuhakuisimmat yritykset ovat hieman useimmin havainneet rahoituksen yleisen saatavuuden heikkenemistä. Lisäksi kasvuhakuisimmat kokevat vakuusvaatimusten kiristyneen hieman useammin kuin muut.

Pk-yrityksistä puolella on lainaa

Pk-yrityksistä puolella on lainaa rahoituslaitoksista. Muita toimialoja useammalla teollisuusyrityksellä on lainaa. Voimakkaasti kasvuhakuisista 65 prosentilla on lainaa. Nuorista yrityksistä 61 prosentilla on lainaa rahoituslaitoksista, kun yli viisi vuotta vanhoista yrityksistä lainaa on 49 prosentilla. Mikroyrityksistä lainaa on 46 prosentilla, pienistä 60 prosentilla ja keskisuurista 67 prosentilla.

Lainaa ottaneista yrityksistä noin puolella on yksityistä omaisuutta vakuutena: 27 prosentilla yrittäjän asunto-omaisuutta, 13 prosentilla muuta yksityistä omaisuutta ja 11 prosentilla sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta.

Osakeyhtiömuodossa toimivista ja lainaa omaavista yrityksistä 54 prosentilla ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena. Toiminimiyrittäjistä 39 prosentilla ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena. Kommandiitti- ja avoimista yhtiöistä vain vajaalla kolmasosalla ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena. Kasvuhakuisuuden mukaan yksityisomaisuuden lainavakuutena käytössä ei ole kovin merkittäviä eroja. Pienemmistä ja pienemmillä markkinoilla toimivista yrityksistä useimmilla näyttää olevan yksityistä omaisuutta vakuutena.

Pk-yrityksillä ei suuria odotuksia myynnistä kunnille

Pk-yrityksistä 45 prosenttia ei myy tavaroita tai palveluita kunnille. Kuntiin suuntautuvan myynnin osuus liikevaihdosta on alle 10 prosenttia 38 prosentille yrityk-

sistä. Kunnille myynnin osuus on 10–19 prosenttia 9 prosentilla, 20–49 prosenttia 5 prosentille ja vähintään puolet yrityksen liikevaihdosta tulee kunnille myynnistä 4 prosentille.

Teollisuuden ja palveluiden yrityksistä muita harvemmallalla – noin puolella – on kuntiin myyntiä. Tosin rakentamisen ohella palveluissa kunnille myynnin osuus liikevaihdosta nousee vähintään 20 prosenttiin keskimääräistä useamman kohdalla. Palveluiden sisällä koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaali- sekä muissa yhteiskunnallisissa palveluissa niiden yritysten, joilla ei lainkaan myyntiä kunnille, osuus jää kolmasosaan. Lisäksi näillä aloilla viidenneksen kohdalla myynti kunnille muodostaa yli 20 prosenttia liikevaihdosta. Mikroyrityksistä ja kansainvälisillä markkinoilla toimivista yrityksistä muita useammalla on myyntiä kuntiin.

Pk-yrityksissä ei ole kovin suuria muutosodotuksia omasta myynnistä kunnille. Kaikista yrityksistä 70 prosenttia ei odota kuntiin suuntautuvan myynnin muuttuvan seuraavan viiden vuoden aikana. Vastaajista 10 prosenttia odottaa kasvun jäävän alle 10 prosenttiin ja 10 prosenttia kasvun ylittävän tämän. Vajaa kymmenen prosenttia odottaa kunnille myynnin laskevan yrityksensä kohdalla. Niistä pk-yrityksistä, joilla on jo myyntiä kuntiin 57 prosenttia odottaa myynnin säilyvän entisellään, 16 prosenttia myynnin laskevan, 14 prosenttia kasvavan alle 10 prosenttia ja 13 prosenttia kasvavan yli 10 prosenttia.

Varsinkin teollisuudessa odotukset muutoksesta ovat vähäisiä. Voimakkaasti kasvuhakuisilla ja nuoremmilla yrityksillä odotukset kasvusta ovat yleisempiä. Koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaali- sekä muissa yhteiskunnallisissa palveluissa viidesosa yrityksistä odottaa kuntiin suuntautuvan myynnin kasvavan ja peräti 60 prosenttia säilyvän entisellään seuraavan viiden vuoden aikana. Näiden alojen yrityksistä, joilla on jo myyntiä kuntiin, kolmasosa odottaa myynnin kasvua ja puolet entisellään säilymistä. Asukasluvultaan suurempien paikkakuntien yrityksillä on optimistisemmat odotukset myynnin kasvusta.

Muita enemmän kuntiin suuntautuvan myynnin esteinä pidetään virkamiesten suhtautumista, kuntien hankintaosaamisen tasoa ja hankintalain säädöksiä. Poliittista ilmapiiriä, yksityisten tarjoajien osaamista ja puuttumista pidetään edellä mainittuja vähemmän kuntiin suuntautuvan myynnin esteinä – noin neljäsosa ei pidä esteenä lainkaan. Teollisuudessa nimetyt esteet nähdään kauttaaltaan pienempinä esteinä kuntiin suuntautuvalla myynnillä. Koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaali- sekä muissa yhteiskunnallisissa palveluissa poliittista ilmapiiriä ja virkamiesten suhtautumista pidetään muita aloja suurempina esteinä.

Sisällysluettelo

Esipuhe	1
Tiivistelmä.....	2
1. Pk-yritysbarometrin aineisto ja ennustekyky.....	6
2. Pk-yritykset kansantaloudessa.....	8
3. Suidanteet.....	9
3.1 Yleiset suhdannenäkymät	9
3.2 Liikevaihto.....	11
3.3 Kannattavuus	12
3.4 Vakavaraisuus	13
3.5 Investoinnit.....	14
3.6 Tuotekehitys	15
3.7 Henkilökunnan määrä.....	16
3.8 Vienti	17
3.9 Tuonti	18
3.10 Tuotantokustannukset.....	19
3.11 Inflaatio-odotukset	20
4. Toimintaympäristö, kasvuhakuisuus ja kehittäminen.....	22
4.1 Pk-yritysten toimintaympäristö	22
4.2 Pk-yritysten kasvustrategiat.....	24
4.3 Pk-yritysten kehittämistarpeet ja -esteet	27
4.4 Työllistämisen esteet	30
4.5 Sukupolven- tai omistajanvaihdot.....	31
4.6 Ulkoinen rahoitus ja sen käyttö.....	33
5. Kunnille myynti.	39
6. Yhteenveto alueellisista tuloksista.....	42
Pk-yritysbarometrin aluejako.....	46

Tämän raportin on laatinut ekonomisti Harri Hietala Suomen Yrittäjistä.

1. Pk-yritysbarometrin aineisto ja ennustekyky

Pk-yritysbarometri mittaa pienten ja keski suurten yritysten näkemyksiä niiden toimintaan liittyvien tekijöiden muutoksista kahdesti vuodessa. Suhdannetekijöiden lisäksi barometri luotaa yritysten toimintaympäristöön vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, kuten pk-yritysten kasvustrategiaa, rahoitusta sekä kehittämistarpeita ja -esteitä. Barometrissa käsitellään aina myös ajankohittaisia teemoja – nyt pk-yritysten myyntiä kunnille.

Innolink Research Oy teki syksyn 2008 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä heinä-elokuussa 2008. Vastaajina on 3861 suomalaista pk-yritystä. Otantakehikkona on käytetty toimialaluokitusta TOL 2002 sekä Fonecta ProFinder -yritystietokantaa. Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pk-yritysten todellista rakennetta.

Taulukko 1: Aineiston rakenne

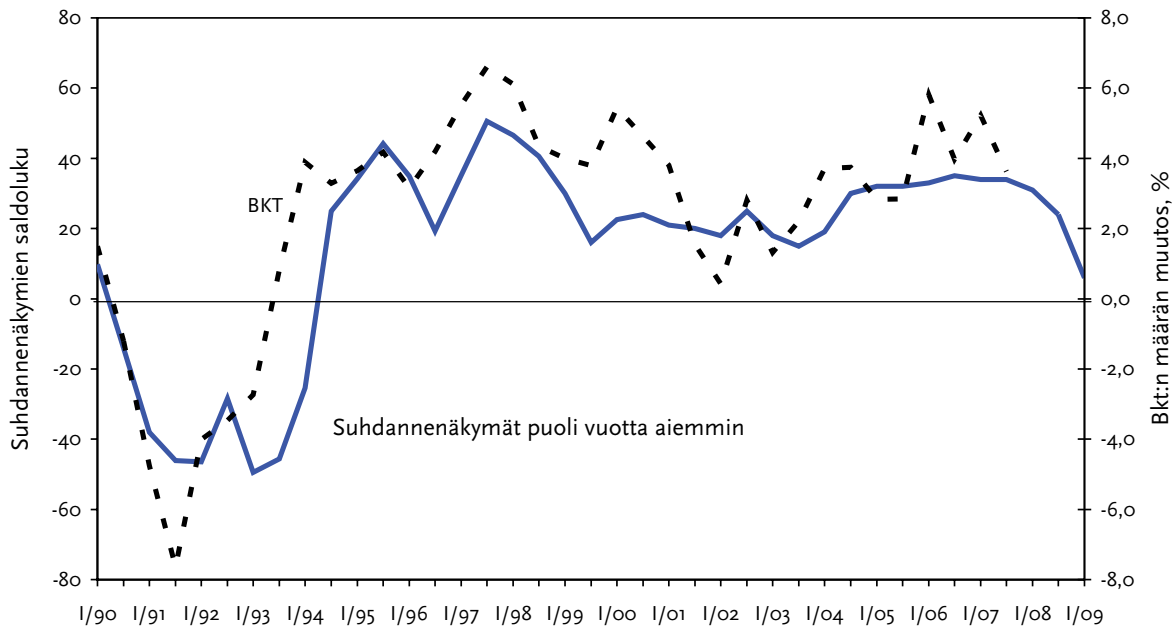
		n =	%
PÄÄTOIMIALA	Teollisuus	623	16
	Rakentaminen	488	13
	Kauppa	951	25
	Palvelut	1799	47
HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Alle 5 henkilöä	2036	53
	5 – 9 henkilöä	784	20
	10 – 19 henkilöä	466	12
	20 – 49 henkilöä	338	9
	50+ henkilöä	215	6
LIIKEVAIHTO	Alle 0,20 milj. euroa	1137	29
	0,20 – 0,49 milj. euroa	778	20
	0,50 – 1,49 milj. euroa	834	22
	1,50+ milj. euroa	1112	29
ALUE (MAAKUNTA)	Helsinki	456	12
	Pääkaupunkiseutu	208	5
	Uusimaa	326	8
	Varsinais-Suomi	285	7
	Satakunta	132	3
	Kanta-Häme	180	5
	Päijät-Häme	110	3
	Pirkanmaa	438	11
	Kymenlaakso	86	2
	Etelä-Karjala	63	2
	Etelä-Savo	87	2
	Pohjois-Savo	199	5
	Pohjois-Karjala	135	3
	Keski-Suomi	226	6
	Etelä-Pohjanmaa	224	6
	Keski-Pohjanmaa	120	3
	Pohjois-Pohjanmaa	174	5
	Pohjanmaa	200	5
	Kainuu	60	2
	Lappi	152	4
VASTAAJAN ASEMA	Yrittäjä	3004	79
	Palkattu toimitusjohtaja	570	15
	Muut	235	6
YRITYKSEN PERUSTAMISVUOSI	2003 –	406	11
	1998 – 2002	360	9
	– 1997	3060	80
YRITYKSEN KASVUHAKUISUUS	Voimakkaasti kasvuhakuinen	355	9
	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	1297	34
	Pyrkii säilyttämään asemansa	1380	37
	Ei kasvutavoitteita	621	16
	Toiminta loppuu seuraavan vuoden aikana	120	3
YHTEENSÄ		3861	100

Pk-yritysten odotukset ovat ennakoineet tulevat suhdannekäänteet hyvin. Pk-yritysten suhdannevaihtelut ovat osaksi kuitenkin seuranneet suurten vientiteollisuusyritysten kehitystä viiveellä, jonka vuoksi kansainvälisissä suhdannekäänteissä arviot ovat olleet toisinaan hieman viivästyneitä.

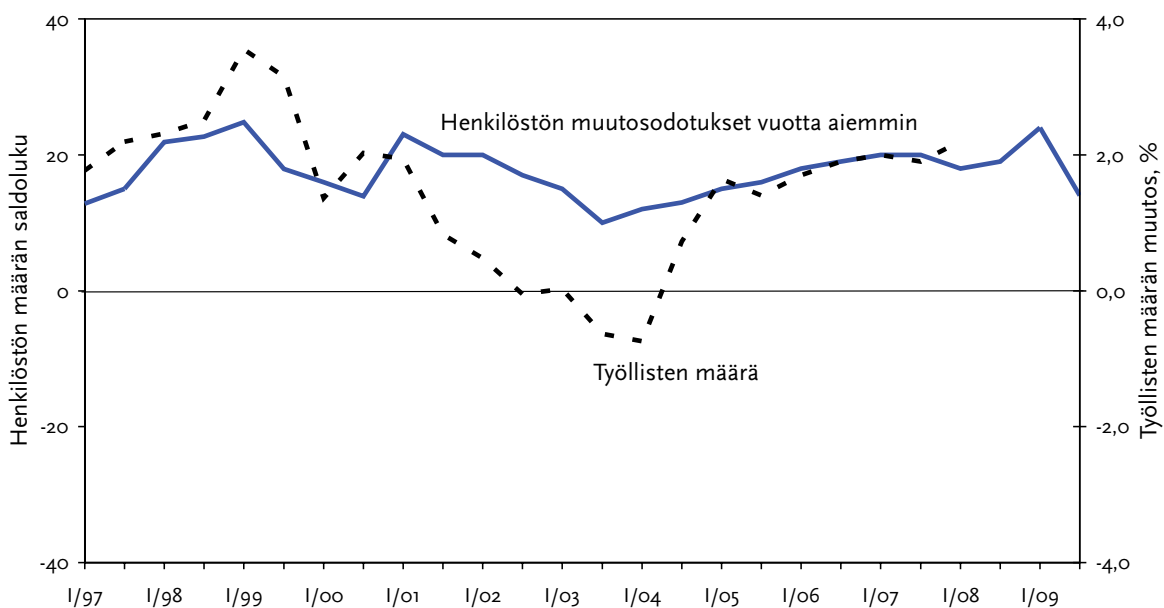
Sama havainto koskee ennustekykä työllisyydestä. Pk-yritysbarometrin ennuste työllisyyskehityksestä

– varsinkin käännteistä – on ollut hyvä lukuun ottamatta vuotta 2003. Tällöin heikentyneet kansainväliset suhdanteet laskivat teollisuuden työpaikkoja eikä kotimainen kulutuskysyntä onnistunut pitämään kokonaistyöllisyyttä kasvu-uralla. Vuoden 2004 loppupuolella työllisten määrä kääntyi kuitenkin odotettuun kasvuun, joka on jatkunut tähän päivään asti.

Kuva 1: Pk-yritysbarometrin ennustekyky, suhdannenäkymät ja bkt

Kuva 2: Pk-yritysbarometrin ennustekyky, odotukset henkilöstömäärästä ja työllisyys

2. Pk-yritykset kansantaloudessa

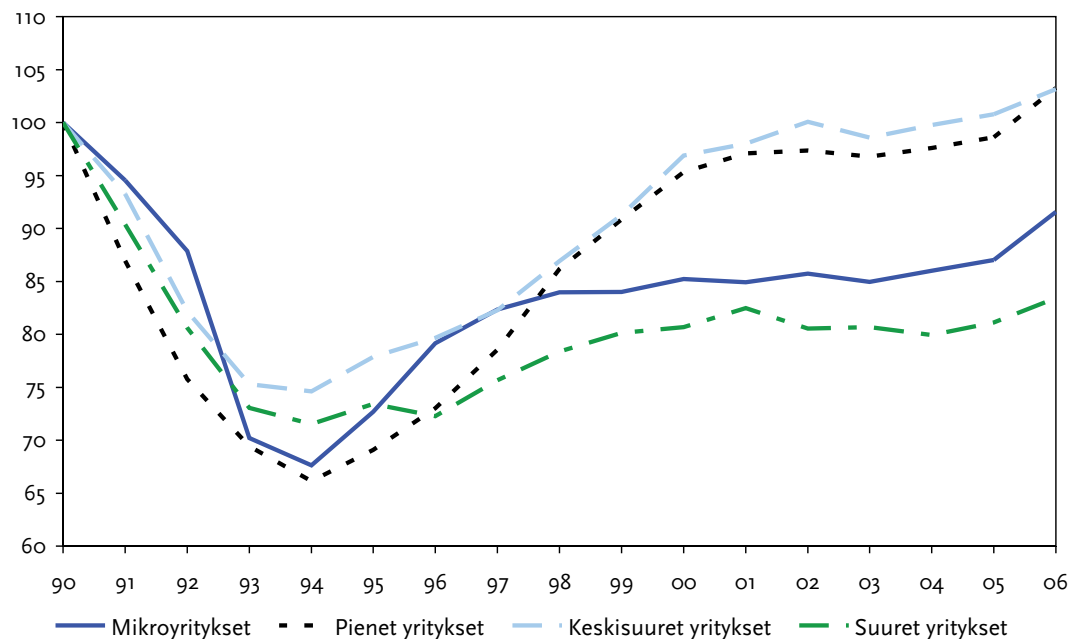
Vuonna 2006 Suomessa oli 250 378 yritystä Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan. Vuosikymmenen alkupuoliskolla yritysten määrän nettokasvu oli keskimäärin noin 3 500 vuodessa. Vuonna 2006 nettokasvu oli kuitenkin peräti 8 000. Ennakoarvioiden mukaan kasvu oli samaa luokkaa vuonna 2007. Alle 10 henkilöä työllistävien mikroyritysten osuus koko yrityskannasta oli 93,2 prosenttia. Alle 250 henkilöä työllistävien pk-yritysten osuus oli puolestaan 99,8 prosenttia.

Suomalaisten yritysten liikevaihto nousi 348 miljardiin euroon vuonna 2006. Mikroyritysten osuus tästä oli noin 16 prosenttia. Koko pk-sektorin liikevaihto-osuus oli 48 prosenttia. Suomalaiset voittoa tavoittelevat yritykset (pl. maatalous) työllistivät vuonna 2006 lähes 1 378 000 henkilöä kokopäiväisesti. Mikroyritysten osuus tästä työllisten määrästä oli 25 prosenttia ja koko pk-sektorin 62 prosenttia.

Pk-sektori on vastannut noin 80 prosentista yrityksissä vuoden 1994 jälkeen syntyneistä uusista työpaikoista – kahdesta kolmasosasta kaikista uusista työpaikoista. Kaikkein voimakkaimmin henkilöstö on lisääntynyt pienissä, 10–49 henkilöä työllistävissä, yrityksissä – yhteensä 56 prosenttia. Keskisuuret yritykset ovat kasvattaneet henkilöstöään 38 prosentilla ja mikroyrityksetkin 35 prosentilla. Pienten ja keskisuurten yritysten henkilöstö ylittää nykyään vuoden 1990 tason.

Suurissa, yli 250 henkilöä työllistävissä, yrityksissä kumulatiivinen henkilöstön lisäys on jäänyt 17 prosenttiin. Suurten yritysten työllisten määrän hidasta kasvua selittää osaltaan kuitenkin toimintojen yhtiöittäminen ja ulkoistaminen. Vertailtaessa erikokoisten yritysten työllistävyyttä on myös muistettava, että yritykset siirtyvät kokoluokasta toiseen kasvun myötä.

Kuva 3: Työllisten määrä erikokoisissa yrityksissä, indeksi 1990=100

3. Suhdanteet

Tässä osiossa tarkastellaan pk-yritysten odotuksia erityisesti kokonaistaloudellisesta näkökulmasta, kuten yleiset suhdannenäkymät, investoinnit ja henkilökunnan määrä. Lisäksi pk-yritysten vienti- ja tuontiodotuksia peilataan. Ajankohtaista inflaatiota tarkastellaan loppu- ja välituotteiden hintojen sekä palkkojen muutokseen eriteltynä. Näkymiä käsitellään myös yritystalouden, esimerkiksi liikevaihdon ja kannattavuuden, näkökulmasta.

3.1 Yleiset suhdannenäkymät

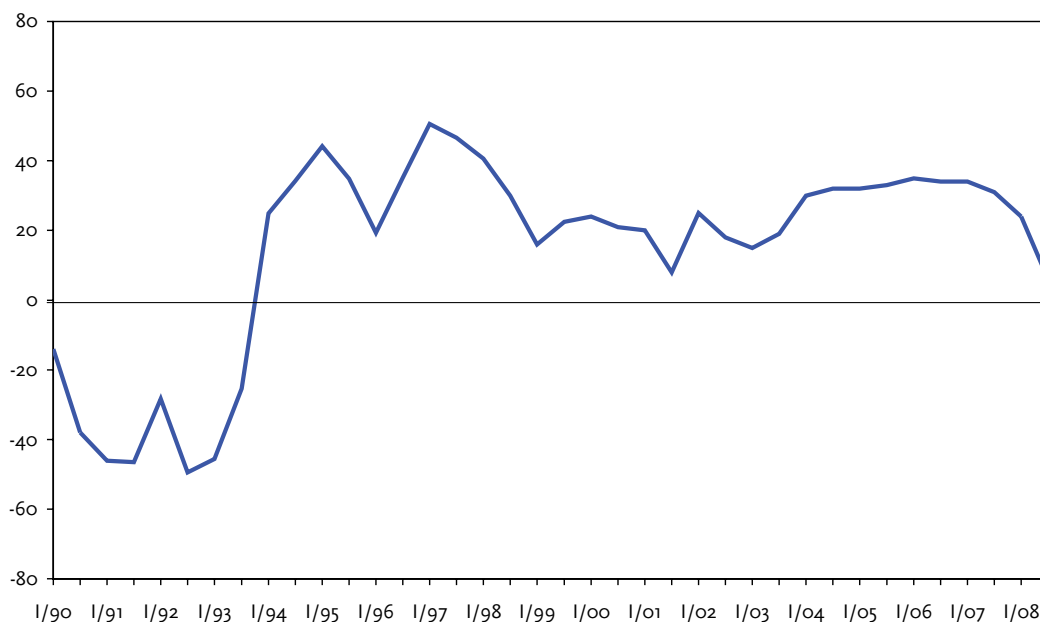
Pk-yritysten suhdannenäkymissä on tapahtunut selvä käänne. Saldoluku on nyt +6. Suhdanneodotusten saldoluku on siten laskenut 18 yksikköä. Edellisen kerran saldoluku on ollut näin alhaalla syksyllä 2001. Saldoluku on ollut keskimäärin +16 viimeisen reilun 20 vuoden aikana. Kuitenkin pk-yrityksistä 58 prosenttia odottaa suhdanteiden pysyvän ennallaan. Vastaaajista 18 prosenttia ennakoivat yleisen suhdanteen heikkenevän merkittävämmän. Kun suhdanteiden paranemista odottavien osuus on laskenut 11 prosenttiyksiköllä, heikkenemistä odottavien määrä on noussut 7 yksikköä.

Toimialoittain tarkasteltuna palveluissa suhdannenäkymät ovat muita toimialoja vahvemmat. Odotukset

ovat heikoimmat rakentamisessa, -2. Suhdannenäkymät ovat heikentyneet kauttaaltaan. Palveluissa saldoluku on laskenut hieman vähemmän kuin muilla toimialoilla – palveluissa 16 yksikköä, muilla aloilla 19–21 yksikköä. Palveluissa suhdanteen heikkenemistä odottavien osuus on noussut vähemmän ja ennallaan säilymistä ennakoivien hieman enemmän kuin muilla toimialoilla. Rakentamisessa, jossa odotukset heikkenivät jo keväällä muita enemmän, paranemista odottavien osuus on laskenut ja ennallaan säilymistä odottavien osuus on noussut hieman vähemmän kuin muilla aloilla.

Odotukset ovat sitä positiivisempia mitä nuoremasta, kasvuhakuisemmasta tai laajemmilla markkinoilla toimivammasta yrityksestä on kyse. Tässä barometrissa myös mikroyritykset ovat hieman optimistisempia kuin muut pk-yritykset. Kasvuhakuisien yritysten odotukset ovat heikentyneet hieman enemmän kuin muiden. Alle 5 henkeä työllistävien yritysten näkemykset ovat heikentyneet hieman suurempia yrityksiä vähemmän. Myös keskisuurten ja hieman vajaat 50 henkeä työllistävien pienten yritysten, joiden odotukset laskevat muita enemmän keväällä, odotukset ovat laskeutuneet vähemmän kuin muiden yritysten.

Kuva 4: **Suhdannenäkymät, saldoluku**

Taulukko 2: **Suhdannenäkymät seuraavan 12 kuukauden aikana**

	Paranevat %	Pysyvät ennallaan %	Heikkenevät %	Saldoluku ^{X/}
Toimialoittain				
Kaikki yritykset	24	58	18	6
Teollisuus	21	60	19	2
Rakentaminen	17	64	19	-2
Kauppa	24	56	20	4
Palvelut	27	58	15	12
Kasvuhakuisuuden mukaan				
Voimakkaasti kasvuhakuiset	51	40	9	42
Kasvuhakuiset	34	53	13	21
Asemansa säilyttäjät	16	65	19	-3
Ei kasvutavoitetta	7	70	23	-16
Toimintansa lopettavat	4	50	46	-42
Kokoluokittain				
Alle 5 henkilöä	25	60	15	10
5–9 henkilöä	24	59	17	7
10–19 henkilöä	21	59	20	1
20–49 henkilöä	22	57	21	1
Yli 50 henkilöä	25	50	25	0
Perustamisvuoden mukaan				
Ennen 1998	20	61	19	1
1998–2002	36	51	13	23
2003–2008	46	46	8	38

^{X/} Saldoluku on laskettu "paranevat" ja "heikkenevät" -vastausten osuuksien erotuksena.

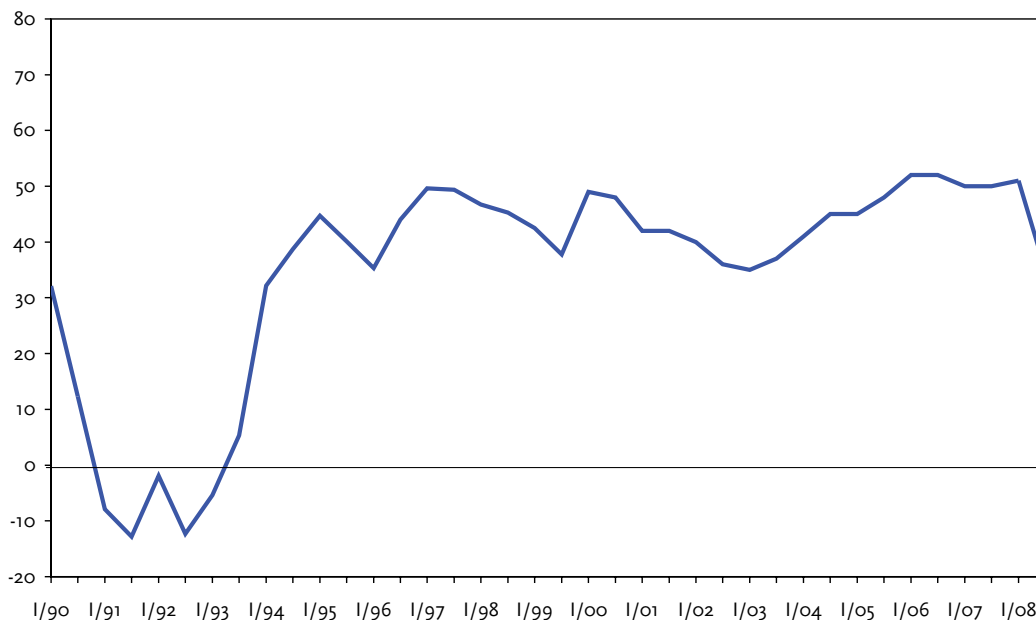
3.2 Liikevaihto

Pk-yritysten liikevaihto-odotukset ovat laskeneet selvästi. Saldoluku on alentunut 16 yksikköä. Saldoluku +35 on kuitenkin keskimääräisellä tasolla. Vastanneista 47 prosenttia odottaa yrityksensä liikevaihdon olevan korkeampi vuoden päästä ja 12 prosenttia uskoo liikevaihtonsa olevan matalampi. Liikevaihdon kasvua odottavien osuus on laskenut, kun taas varsinkin ennallaan säilymistä ennakoivien osuus on noussut.

Palveluiden liikevaihto-odotukset ovat hieman muita toimialoja vahvemmat. Rakentamisessa liikevaihdon

kasvuodotukset ovat selvästi muita aloja matalammat. Rakentamisessa odotukset ovat alentuneet kevään laskusta huolimatta edelleen muita toimialoja enemmän. Saldoluku on laskenut 22 yksikköä, kun esimerkiksi palveluissa lasku on ollut 14 yksikköä. Rakentamisessa liikevaihdon odottaa kuitenkin säilyvän nykyisellä tasolla 51 prosenttia vastanneista. Odotukset liikevaihdon kasvusta ovat vahvemmat nuoremmissa, kasvuhakuisemmissa, laajemmilla markkinoilla toimivissa ja suuremmissa pk-yrityksissä.

Kuva 5: Liikevaihdon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 3: Odotukset liikevaihdon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

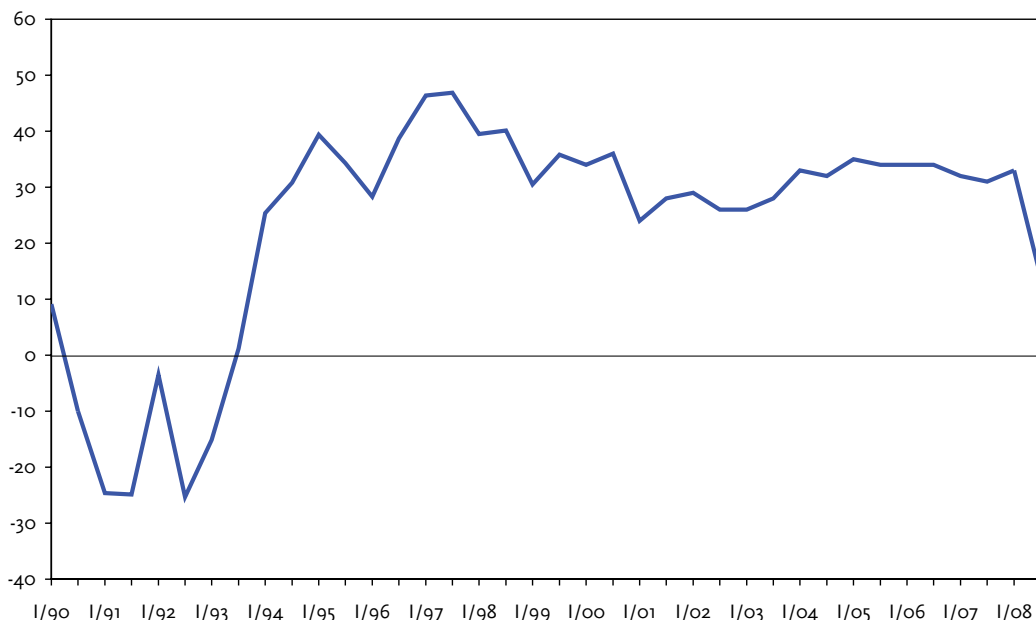
	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	47	41	12	35
Teollisuus	48	40	12	36
Rakentaminen	34	51	15	19
Kauppa	47	39	14	33
Palvelut	50	39	11	39

3.3 Kannattavuus

Pk-yritysten kannattavuusodotukset ovat laskeneet liikevaihto-odotuksiakin enemmän. Vastaaajista 32 prosenttia odottaa kannattavuutensa paranevan ja 18 prosenttia heikkenevän. Saldoluku +14 on laskenut 19 yksiköllä kevästä. Se on keskimääräisen saldoluvun, +24, alapuolella oltuaan vielä keväällä 10 yksikköä yläpuolella. Toki edelleen puolet vastaaajista odottaa kannattavuutensa säilyvän entisellä tasolla.

Rakentamisessa odotukset kannattavuuden suhteen ovat muita toimialoja matalammat. Odotukset kannattavuuden paranemisesta ovat myös laskeneet kevästä muita aloja enemmän. Rakentamisessa ennallaan säilymistä odottavien osuus on kuitenkin noussut enemmän kuin muilla aloilla. Kaupassa kannattavuuden heikkene- mistä odottavien osuus on noussut hieman vähemmän. Palveluissa saldoluku on hieman muita vahvempi.

Kuva 6: Kannattavuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 4: Odotukset kannattavuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	32	50	18	14
Teollisuus	32	50	18	14
Rakentaminen	21	61	18	3
Kauppa	33	48	19	14
Palvelut	35	47	18	17

3.4 Vakavaraisuus

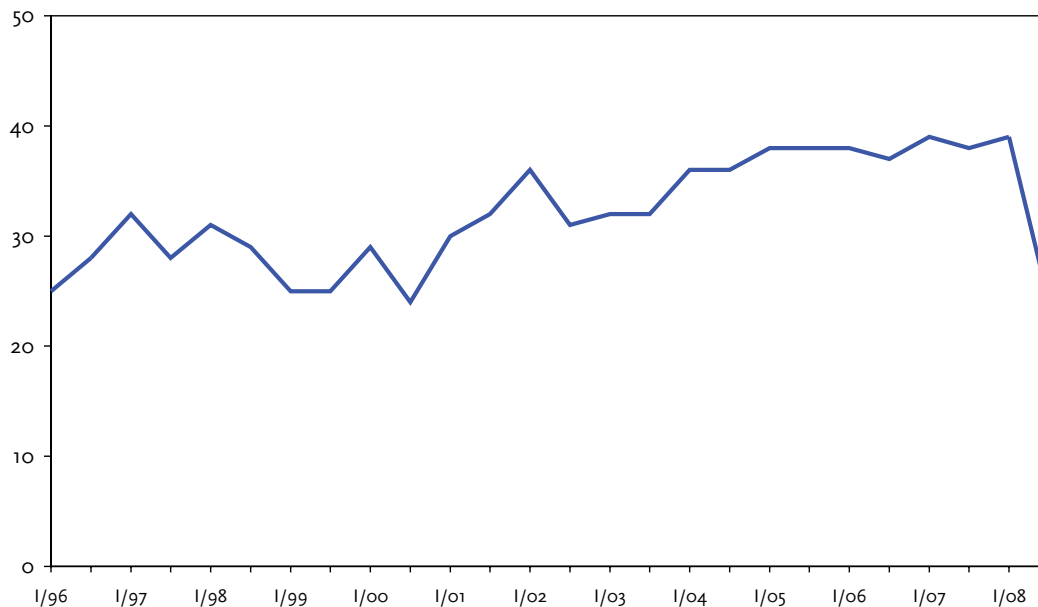
Odotusten laskiessa liikevaihdon ja kannattavuuden suhteen myös vakavaraisuuden saldoluku on alentunut 15 yksikköä. Saldoluku on nyt +24 keskimääräisen saldoluvun ollessa +32. Pk-yrityksistä 32 prosenttia odottaa vakavaraisuutensa olevan parempi vuoden kuluttua ja 18 prosenttia vastaajista ennakoivat sen olevan heikompi. Toki valtaosa, 60 prosenttia, odottaa siten kannattavuutensa säilyvän entisellään. Varsinkin ennallaan säilymistä odottavien osuus on noussut paranemista ennakoivien kustannuksella.

Vakavaraisuuden suhteen odotukset ovat rakentamisessa muita aloja heikommalla. Odotukset kannatta-

vuoden paranemisesta ovat lisäksi laskeneet voimakkaammin – rakentamisessa 20 yksikköä, muilla aloilla 10–13 yksikköä. Toisaalta odotukset vakavaraisuuden säilymisestä ovat nousseet muita enemmän. Muiden toimialojen välillä ei ole merkittäviä eroja.

Odotukset kannattavuuden ja vakavaraisuuden suhteen ovat vahvemmat, kun on kyse nuoremasta, kasvuhakuisemmasta tai laajemmilla markkinoilla toimivasta yrityksestä. Suuremmissa pk-yrityksissä odotukset vakavaraisuudesta ovat pienempiä vahvemmat, mutta pienemmissä puolestaan odotukset kannattavuudesta ovat suurempia paremmat.

Kuva 7: Vakavaraisuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 5: Odotukset vakavaraisuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	32	60	8	24
Teollisuus	32	60	8	24
Rakentaminen	24	70	6	18
Kauppa	34	57	9	25
Palvelut	34	58	8	26

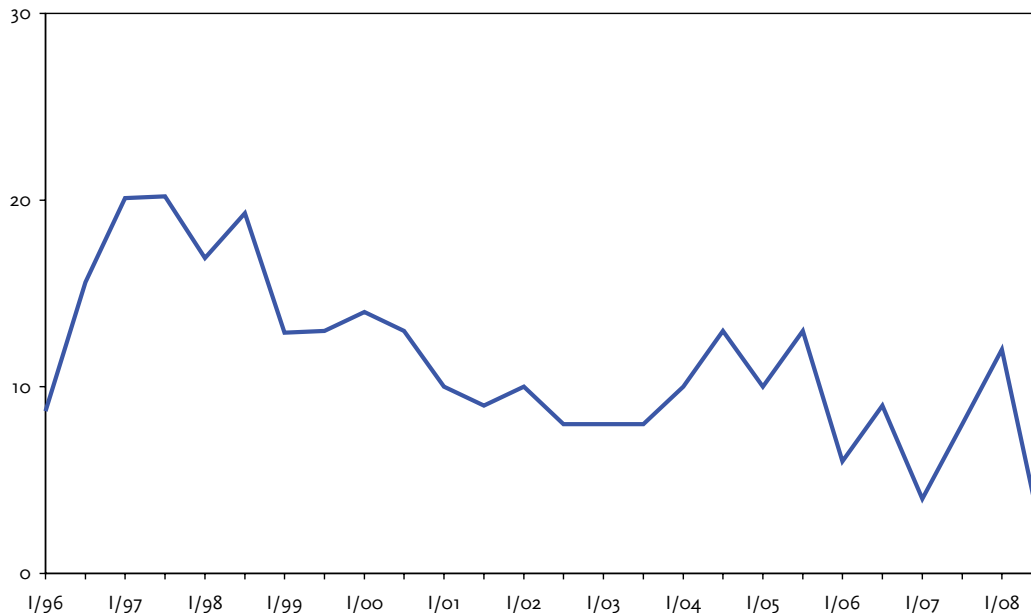
3.5 Investoinnit

Pk-yritysten investointiodotukset ovat heikentyneet keväästä. Saldoluku, +2, on laskenut 10 yksiköllä. Se on alle keskimääräisen, +11, saldoluvin. Kasvua odottavien osuus on laskenut 7 prosenttiyksikköä, kun taas sekä ennallaan säilymistä ja laskua ennakoivien osuus on noussut.

Odotukset investointien kasvusta ovat laskeneet muita vähemmän kaupassa. Toimialalla investointien laskemista odottavien osuus ei ole muuttunut. Toisaal-

ta odotukset ovat olleet muita matalammat muutoinkin. Odotukset ovat heikoimmat rakentamisessa, jossa saldoluku on -3. Hieman muita vahvemmat odotukset on teollisuudessa huolimatta siitä, että saldoluvin lasku oli alalla hiukan suurempi. Suuremmat, kasvuhakuisemmat, nuoremmat ja laajemmilla markkinoilla toimivat yritykset odottavat muita useammin investointien kasvua.

Kuva 8: Investointien arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 6: Odotukset investointien arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	19	64	17	2
Teollisuus	24	58	18	6
Rakentaminen	16	65	19	-3
Kauppa	19	64	17	2
Palvelut	19	65	16	3

3.6 Tuotekehitys

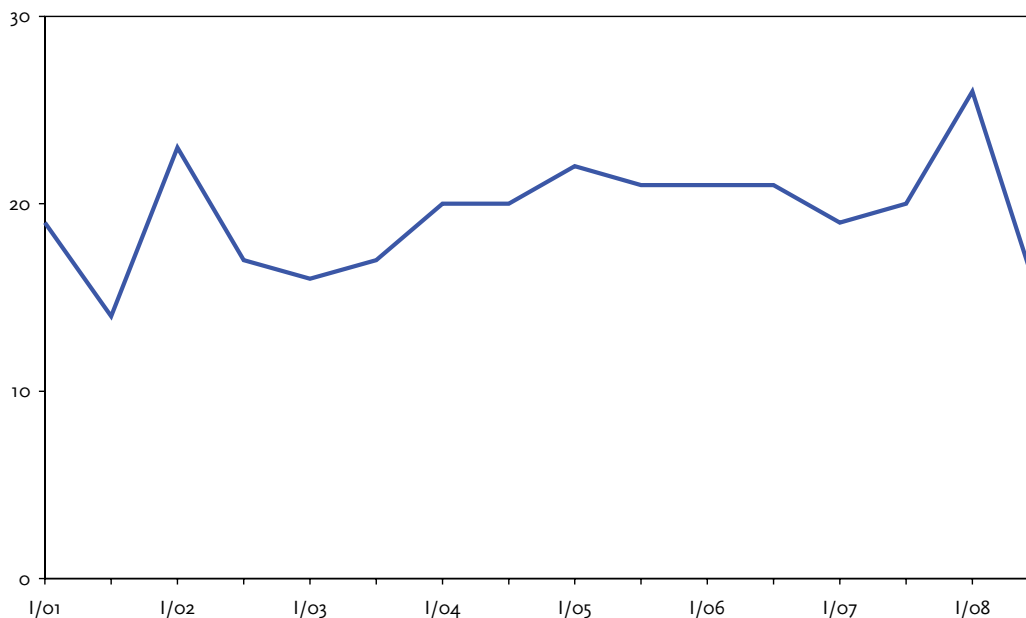
Pk-yritysten tuotekehityspanostuksia ollaan edelleen lisäämässä. Saldoluku, +15, on kuitenkin 11 yksikköä matalampi kuin keväällä. Se on myös 5 yksikköä matalampi kuin keskimäärin. Pk-yrityksistä 24 prosenttia aikoo kasvattaa panostuksia ja 9 prosenttia vähentää niitä. Kasvua ennakoivien osuus on laskenut 8 prosenttiyksikköä varsinkin ennallaan säilymistä odottavien osuuden noustessa.

Palveluissa tuotekehityspanostusten kasvua odotetaan hieman muita toimialoja useammin. Rakentami-

ssa odotukset panostusten kasvusta ovat laskeneet muita aloja enemmän ja ovat matalammalla tasolla. Alalla muita useammat odottavat panostusten säilyvän nykyisellä tasolla. Siten rakentamisen saldoluku on muita matalampi.

Erityisesti kasvuhakuiset yritykset suunnittelevat kasvattavansa kehityspanostuksia. Nuoremmat ja laajemmilla markkinoilla toimivat sekä hieman myös suuremmat pk-yritykset suunnittelevat lisäävänsä tuotekehitystään useammin kuin muut yritykset.

Kuva 9: Tuotekehityspanostusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 7: Odotukset tuotekehityksen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	24	67	9	15
Teollisuus	25	66	9	16
Rakentaminen	15	74	11	4
Kauppa	22	68	10	12
Palvelut	27	65	8	19

3.7 Henkilökunnan määrä

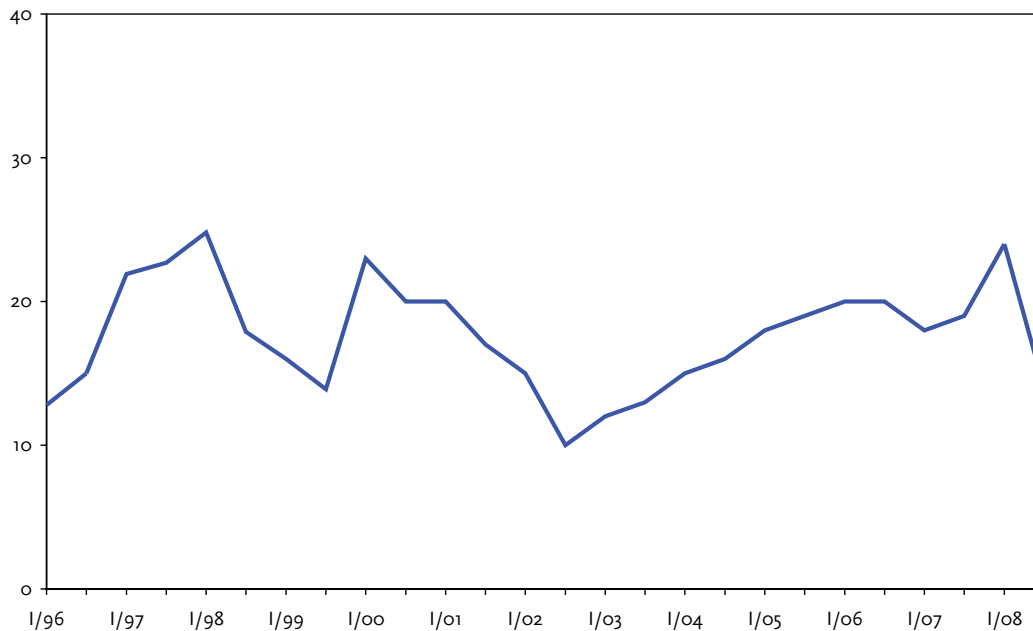
Pk-yrityksistä 22 prosenttia uskoo lisäävänsä henkilöstöään seuraavan vuoden aikana. Vastaajista 8 prosenttia ennakoii henkilöstön vähenemistä. Saldoluku, +14, on laskenut 10 yksikköä kevään tasolta henkilöstön kasvuun uskovien osuuden laskettua. Saldoluku on ollut keskimäärin +18. Vastaajista 70 prosenttia odottaa henkilöstömäärän säilyvän ennallaan. Siten pk-yritykset ennakoivat edelleen työllisyyden nousua sektorilla, vaikka kasvu näyttäisikin hidastuvan.

Työllisyysnäymät ovat hieman muita paremmat palveluissa. Alalla henkilöstön laskuun uskovien osuus ei ole noussut. Teollisuudessa odotukset henkilökun-

nan laskusta ovat nousseet eniten – tosin 12 prosenttiyksikköä enemmän uskoo yhä henkilöstön kasvuun. Rakentamisessa odotukset ovat muita toimialoja matalimmat henkilöstön kasvua odottavien osuuden laskettua 15 prosenttiyksikköä. Alalla luotetaan kuitenkin henkilöstömäärän säilymiseen.

Lisärekrytointiaikeet ovat korkeimmat kasvuhakuisissa, nuorissa ja laajemmilla markkinoilla toimivissa yrityksissä. Myös pienissä ja keskisuurissa yrityksissä ollaan luottavaisempia henkilökunnan määrän kasvun suhteen nykyisessä tilanteessa.

Kuva 10: Henkilöstön määrän muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 8: Odotukset henkilöstön määrän muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	22	70	8	14
Teollisuus	23	66	11	12
Rakentaminen	16	73	11	5
Kauppa	20	71	9	11
Palvelut	23	71	6	17

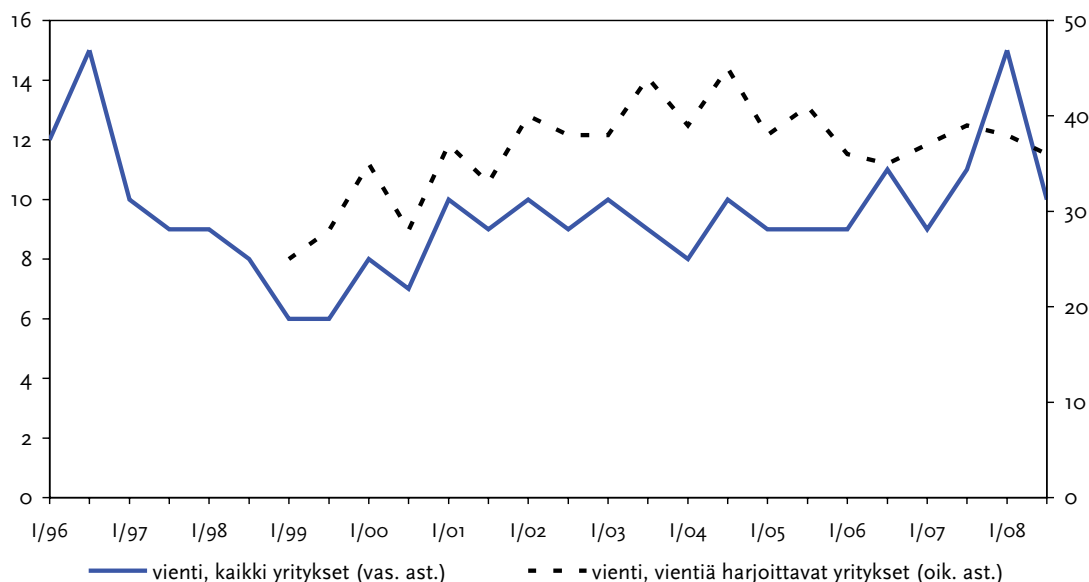
3.8 Vienti

Pk-yritysten vientiodotukset ovat hieman laskeneet kevästä. Saldoluku on +10 kaikkien yritysten osalta. Tämä on lähes sama kuin keskimääräinen saldoluku. Pk-yrityksistä vajaa viidennes vie tuotteita tai palveluita itse suoraan ulkomaille. Osuus on korkein teollisuudessa ja matalin rakentamisessa. Kaupassa osuus on lähellä kaikkien toimialojen keskiarvoa ja palveluissa hiukan tätä matalampi.

Vientiä harjoittavien pk-yritysten odotukset, +36, ovat lähes keväisellä tasollaan ja samalla lähellä keskimääräistä tasoaan. Palveluissa odotukset ovat muita

vahvemmat. Rakentamisessa saldoluku on muita aloja matalampi viennin laskua odottavien osuuden ollessa hieman muita aloja korkeampi ja nousua odottavien osuuden ollessa selvästi matalampi. Toimialalla ennakoidaan myös nykyisen tason säilymistä muita aloja useammin. Rakentamisessa viennin kasvua odottavien osuus on edelleen laskenut – ennallaan säilymistä odottavien nousua. Muilla toimialoilla muutokset ovat pieniä. Positiivisemmat vientiodotukset näyttäisivät yhdistyvän suurempiin, nuorempiin ja kasvuhakuisempiin yrityksiin.

Kuva 11: Viennin arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 9: Vientiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Suoraan vientiä harjoittavat	17	36	4	19	13
Osana toisen yrityksen vientiä	13	31	6	12	9

Taulukko 10: Vientiyritysten odotukset viennin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	42	52	6	36
Teollisuus	43	49	8	35
Rakentaminen	32	58	10	22
Kauppa	40	52	8	32
Palvelut	45	52	3	42

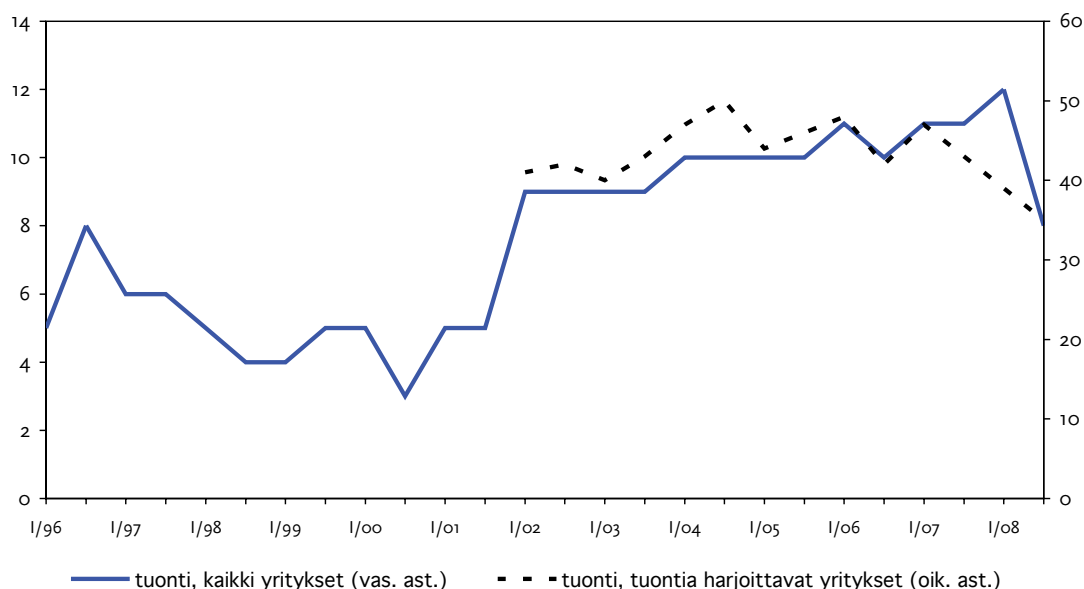
3.9 Tuonti

Pk-yritysten tuontiodotukset ovat keskimääräisellä tasolla, +8. Odotukset ovat hieman laskeneet. Suoraa tuontitoimintaa harjoittavia yrityksiä on vajaa neljännes kaikista pk-yrityksistä. Osuus on matalampi rakentamisessa ja palveluissa – vajaa 10 prosenttia. Teollisuudessa ja kaupassa osuus on reilu 40 prosenttia.

Tuontitoimintaa harjoittavista yrityksistä 45 prosenttia odottaa tuonnin arvon kasvavan. Yrityksistä 10 prosenttia ennakoii tuonnin supistuvan. Saldoluku on siten +35. Tuonnin supistumista odottavien yritysten

osuus on hieman noussut – näin on käynyt erityisesti rakentamisessa ja hieman myös kaupassa. Rakentamisessa ennallaan säilymistä ja heikentymistä odottavien osuudet ovat nousseet noin 10 yksiköllä, kun tuonnin kasvua odottavien osuus on laskenut yli 20 yksikköä. Alalla odotukset ovat muita aloja selkeästi heikommat. Kaupassa odotukset ovat hieman korkeammat kuin muilla toimialoilla laskusta huolimatta. Odotukset ovat korkeammat nuoremmissa ja kasvuhakuisemmissa tuontiyrityksissä.

Kuva 12: Tuonnin arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 11: Tuontiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Suoraa tuontia harjoittavat	23	41	8	44	9

Taulukko 12: Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	45	45	10	35
Teollisuus	42	51	7	35
Rakentaminen	32	58	10	22
Kauppa	51	37	12	39
Palvelut	39	53	8	31

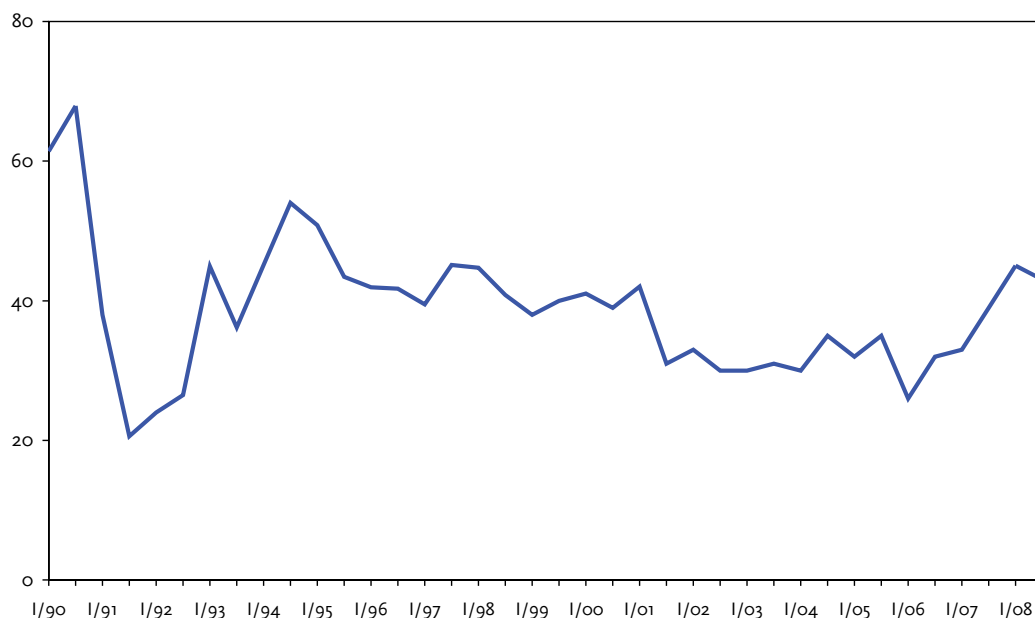
3.10 Tuotantokustannukset

Keväällä odotukset tuotantokustannusten noususta (+45) kohosivat hieman yli keskiarvon, +42. Syksyn barometrissa odotukset ovat säilyneet lähes samalla tasolla. Saldoluku on +43. Vastaajista 51 prosenttia odottaa kustannusten nousevan ja 8 prosenttia odottaa kustannusten laskevan.

Saldoluku on hieman korkeampi palveluissa ja matlampi kaupassa. Odotukset tuotantokustannusten

noususta ovat laskeneet vain rakentamisessa. Toisaalta alalla kustannusten ei odoteta laskevan keskimääräistä useammin, vaan ennallaan säilymistä odottavien osuus on noussut. Teollisuudessa sekä kustannusten nousua että laskua ennakoivien osuudet ovat muita aloja hieman korkeammat. Kasvuhakuisemmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä odotetaan keskimääräistä useammin tuotantokustannusten nousua.

Kuva 13: Tuotantokustannusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 13: Odotukset tuotantokustannusten muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvavat %	Pysyvät ennallaan %	Alenevat %	Saldoluku
Kaikki yritykset	51	41	8	43
Teollisuus	55	34	11	44
Rakentaminen	50	42	8	42
Kauppa	45	48	7	38
Palvelut	53	40	7	46

3.11 Inflaatio-odotukset

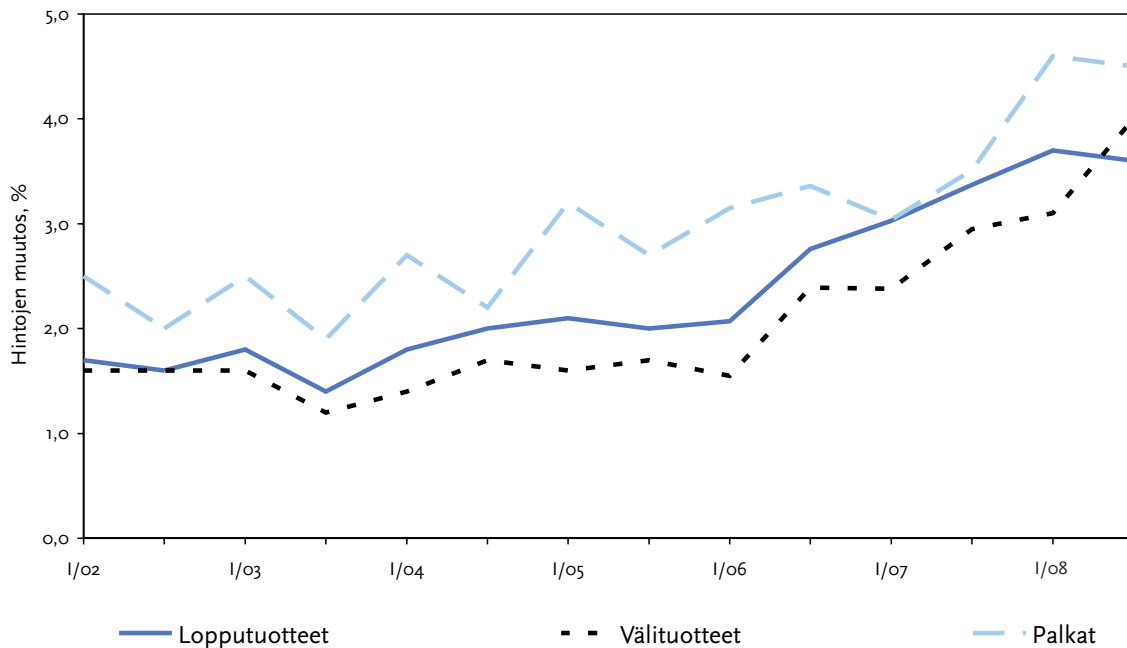
Ainoastaan palkkojen nousun suhteen odotukset ovat hieman muuttuneet keväästä. Kevättä useammat odottavat palkkojen säilyvän ennallaan nousun odottamisen sijaan. Näin on tapahtunut erityisesti rakentamisessa. Teollisuudessa merkittävää muutosta tähän suuntaan ei ole tapahtunut. Palkka- ja välituoteinflaatio-odotukset ovat yleisimpiä. Rakentamisessa ja teollisuudessa keskimääräistä useammat uskovat merkittävään välituoteinflaatioon ja palkkojen nousuun. Rakentamisessa odotukset lopputuotteiden hintojen noususta ovat myös muita toimialoja yleisempiä. Näin siitä huolimatta, että rakentamisessa odotukset ovat laskeneet myös loppu- ja välituotteiden hintojen nousun suhteen. Palveluissa ei aivan yhtä usein odoteta merkittävää välituoteinflaatiota kuin muilla aloilla.

Teollisuuden ja erityisesti rakentamisen pk-yrityksissä lopputuotehintojen nousun odotetaan hidastuvan. Yritykset odottavat lopputuotteidensa hintojen nouse-

van 3,6 prosenttia seuraavan vuoden aikana. Keväällä keskimääräinen arvio oli 3,7 prosenttia. Alhaisimmat inflaatio-odotukset ovat kaupassa, 3,2 prosenttia. Korkeimmat inflaatio-odotukset ovat puolestaan palveluissa, jossa lopputuotteiden hintojen odotetaan nousevan 3,8 prosenttia.

Välituotteiden inflaatio-odotukset ovat 4 prosenttia, kun keväällä odotus oli 3,1 prosenttia. Lopputuotteiden tapaan nousuodotukset ovat alhaisimmat kaupassa. Odotukset ovat korkeimmat teollisuudessa 5 prosenttia ja rakentamisessa 4,8 prosenttia. Teollisuudessa odotukset ovat nousseet eniten ja rakentamisessa puolestaan vähiten. Pk-yritykset odottavat palkkojen nousevan keväiseen tapaan – 4,5 prosenttia, keväällä 4,6 prosenttia. Toimialojen välillä ei ole merkittäviä eroja inflaatiotasossa. Rakentamisessa palkkainflaatio-odotukset ovat hieman laskeneet, kun taas teollisuudessa ne ovat hiukan nousseet.

Kuva 14: Inflaatio-odotukset, hintojen muutos-%

Taulukko 14: **Odotukset hintojen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana**

	Nousevat %	Pysyvät ennallaan %	Laskevat %	Saldoluku
Lopputuotteet				
Kaikki yritykset	60	37	3	57
Teollisuus	61	36	3	58
Rakentaminen	65	34	1	64
Kauppa	60	35	5	55
Palvelut	58	41	1	57
Välituotteet				
Kaikki yritykset	65	33	2	63
Teollisuus	73	24	3	70
Rakentaminen	73	25	2	71
Kauppa	65	32	3	62
Palvelut	59	39	2	57
Palkat				
Kaikki yritykset	65	34	1	64
Teollisuus	74	26	0	74
Rakentaminen	68	32	0	68
Kauppa	61	39	0	61
Palvelut	64	35	1	63

Taulukko 15: **Odotukset inflaation tasosta seuraavan 12 kuukauden aikana**

	Lopputuotteet %	Välituotteet %	Palkat %
Kaikki yritykset	3,6	4,0	4,5
Teollisuus	3,5	5,0	4,4
Rakentaminen	3,6	4,8	4,5
Kauppa	3,2	3,6	4,3
Palvelut	3,8	3,7	4,6

4. Toimintaympäristö, kasvuhakuisuus ja kehittäminen

Tämä osio käsittelee pk-yritysten toimintaympäristöä, kasvuhakuisuutta sekä kehitystarpeita ja -esteitä. Eriytisesti huomio kohdistuu yritysten kasvustrategioihin, kasvun esteisiin ja kasvuhaluttomuuden syihin. Osiossa tarkastellaan myös työllistämistarpeita ja -esteitä, sukupolven- ja omistajavaihdoksia sekä pk-yritysten rahoitusta. Syksyn barometrin rahoitusosiossa selvitetään ulkoisen rahoituksen käytön lisäksi yksityisen omaisuuden roolia pk-yritysten lainojen vakuutena ja kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia yritysten rahoitukseen.

4.1 Pk-yritysten toimintaympäristö

Yrittäjyysilmapiiriä selvitetään neljällä kysymyksellä. Pk-yrittäjien arviot ovat säilyneet vuoden 2001 tasolla noustuaan keväällä: saldoluku on +5. Arviot ovat säilyneet keväisellä tasolla lukuun ottamatta palveluita, joissa arviot nousivatkin keväällä muita aloja enemmän. Kokonaisarvion pieni lasku johtuu oman kokemuksen ja julkisen vallan arvioiden alenemisesta.

Arviot ovat nyt varsin yhteneväiset toimialasta riippumatta. Teollisuudessa annetaan hieman paremmat arviot julkiselle vallalle kuin muilla toimialoilla. Yli 20 henkilöä työllistävät pk-yritykset kokevat ilmapiirin selvästi muita paremmaksi. Samoin kasvuhakuisempien

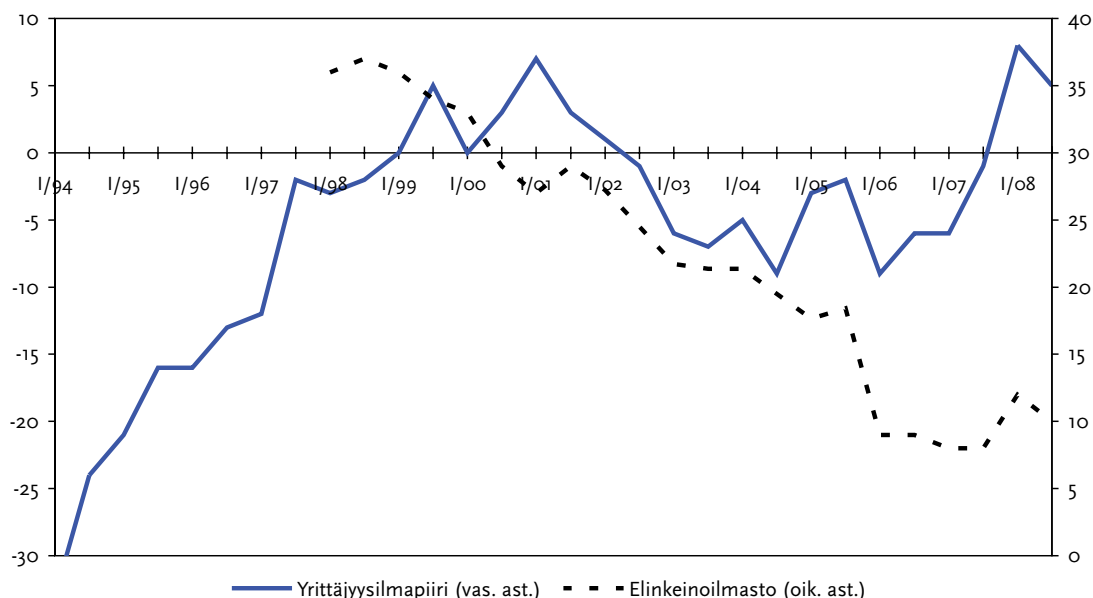
yritysten kokemus on muita hieman positiivisempi.

Yrittäjyysilmapiiri-indeksin osatekijöistä omakokemus ja kansalaisten suhtautuminen saavat positiivisen arvion. Sen sijaan julkisen vallan asenteet ja toimet arvioidaan selkeästi negatiiviseen sävyyn niin paikallis- ja aluetasolla kuin valtakunnan tasolla.

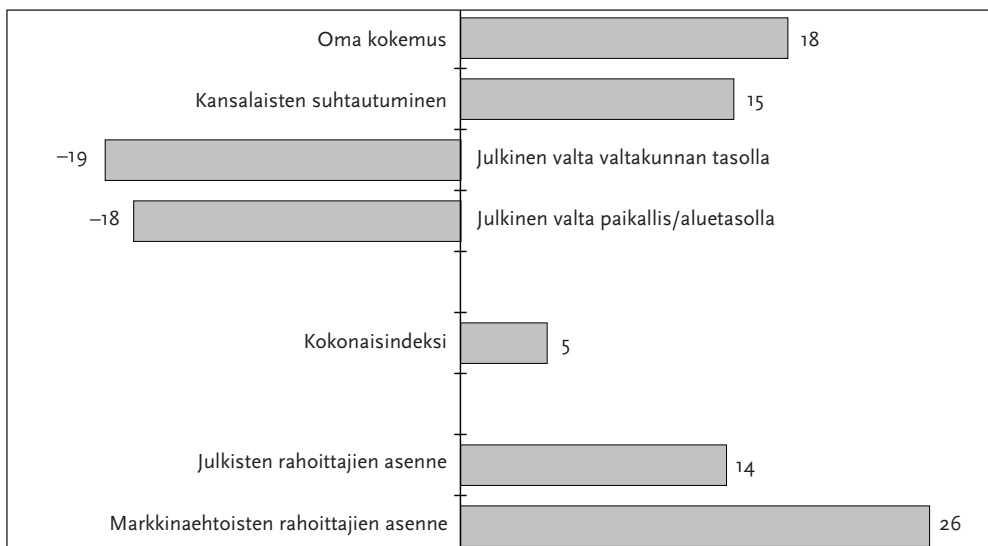
Yritykset arvioivat myös julkisia ja markkinaehtoisia rahoittajia. Julkisten rahoittajien indeksi on +14, kun markkinaehtoiset rahoittajat saavat arvion +26. Julkisten rahoittajien arvio on hieman laskenut keväästä, kun markkinaehtoisten rahoittajien arvio on puolestaan hieman parantunut. Julkiset rahoittajat saavat suhteessa paremman arvion suuremmilta ja kaikkein kasvuhakuisimmilta pk-yrityksiltä.

Myös yrittäjyyteen vaikuttavia paikallisen tason tekijöitä mittaava elinkeinoilmastoindeksi nousi keväällä. Elinkeinoilmastoindeksi on säilyttänyt yrittäjyysilmapiiri-indeksin tapaan kevään tason. Kolmestatoista kriteeristä laskettu kokonaisindeksi on +10 oltuaan keväällä +12. Merkittäviä muutoksia osatekijöissäkään ei ole valtakunnan tasolla. Parhaan arvion vastaajat antavat sijaintipaikkakunnalleen asuin ympäristöstä ja liikenneyhteyksistä. Heikoimman arvion saa sopivan työvoiman saatavuus sekä sijaintikunnan ja yritysten välinen yhteistyö. Yrittäjien arvioista on raportoitu tarkemmin alueraporteissa.

Kuva 15: Yrittäjyysilmapiiri ja elinkeinoilmasto, kokonaisindeksi

Kuva 16: Yrittäjyysilmapiiri, indeksi

Taulukko 16: Kokemukset yrittäjyysilmapiiristä /x

	Oma kokemus	Kansalaisten suhtautuminen	Julkinen valta valtakunnan tasolla	Julkinen valta paikallis/alueetasolla	Kokonaisindeksi
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	18	15	-19	-18	5
Teollisuus	18	16	-15	-14	7
Rakentaminen	17	12	-22	-21	3
Kauppa	19	14	-22	-21	4
Palvelut	17	15	-19	-17	5
Kasvuhakuisuuden mukaan					
Voimakkaasti kasvuhakuiset	20	16	-20	-17	6
Kasvuhakuiset	22	18	-16	-15	8
Asemansa säilyttäjät	17	14	-21	-19	4
Ei kasvutavoitetta	13	13	-23	-19	2
Toimintansa lopettavat	4	7	-28	-28	-6

^x/ Indeksit on laskettu antamalla seuraavat arvot vastausvaihtoehdoille: erittäin huono (-100), melko huono (-50), neutraali (0), melko hyvä (+50) ja erittäin hyvä (+100). Kokonaisindeksi on laskettu antamalla seuraavat painot kriteereille: oma kokemus (1/3), kansalaisten suhtautuminen (1/3), julkinen valta valtakunnalla tasolla (1/6) ja paikallistasolla (1/6).

4.2 Pk-yritysten kasvustrategiat

Pk-yrityksistä 9 prosenttia ilmoittaa olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia ja 34 prosenttia kasvavansa mahdollisuuksiensa mukaan. Vastaajista 17 prosentilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita ja 3 prosenttia arvioi toimintansa loppuvan seuraavan vuoden aikana. Asemansa säilyttämiseen pyrkiviä on 37 prosenttia. Kevään muutos ylöspäin kasvuhakuisuudessa näyttäisi olleen piikki ja suhdanneodotusten heikentyessä yritykset painavastoin jarruttavat kasvuhalujaan. Aiempaa useammat ennakoivat myös toimintansa loppuvan seuraavan vuoden aikana.

Keskimääräistä harvemmin kasvuhakuinen yritys löytyy rakentamisesta. Kasvuhakuisuus on lisäksi laskenut erityisesti rakentamisessa. Kaupassa ja teollisuudessa on muita aloja vähemmän yrityksiä, joilla ei olisi lainkaan kasvutavoitteita. Lisäksi teollisuudessa kasvuhakuisuus on säilynyt parhaiten. Kasvuhakuisuus on yleisempää nuoremmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä.

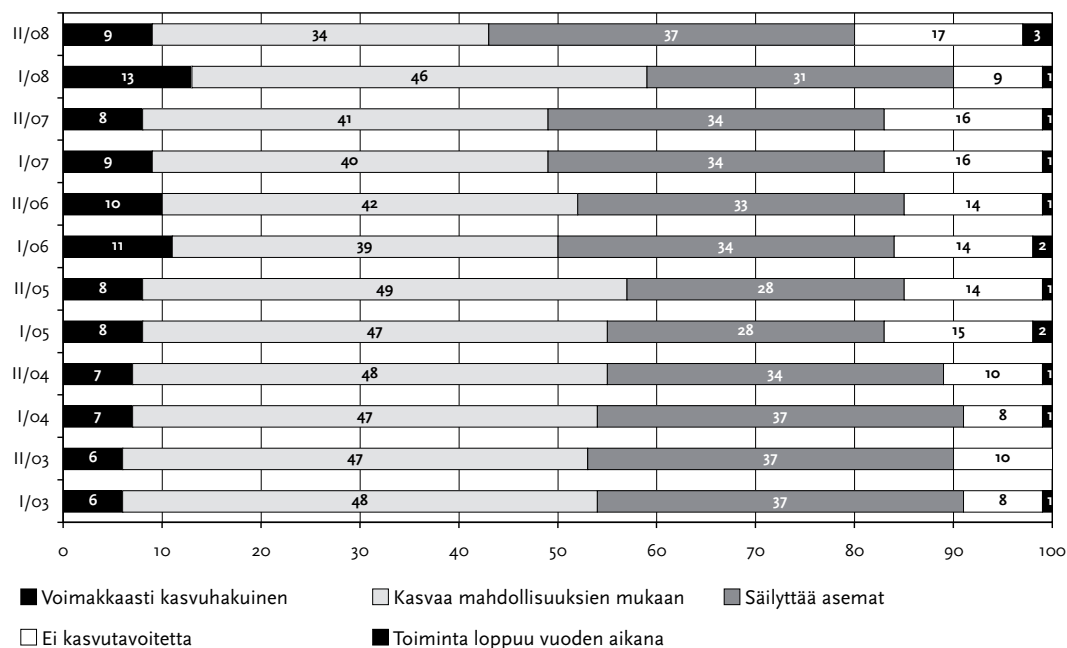
Kasvuhakuisista yrityksistä 63 prosentilla tärkeimpiin kasvukeinoihin kuuluu uusien tuotteiden kehittäminen. Lisäksi myyntiin ja markkinointiin panostamisen nimeää 59 prosenttia sekä verkostoitumisen ja yhteistyön 51 prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä. Muita tärkeitä, joskaan ei aivan yhtä merkittäviä, keinoja kasvun saavuttamiseksi ovat yritysostot, uusien markkina-alueiden avaaminen ja viennin lisääminen. Kovin merkittäviä muutoksia kasvukeinoissa ei ole: ainoastaan verkostoituminen ja yhteistyö nimetään hieman

kevättä harvemman yrityksen toimesta rakentamista lukuun ottamatta.

Rakennusalalla kansainvälistymistä ei pidetä erityisesti kasvukeinona. Rakentamisessa verkostoituminen ja yhteistyö ovat muita aloja merkittävämmässä roolissa kasvua haettaessa. Kaupassa verkostoituminen ja yhteistyön lisääminen toisten yritysten kanssa nostetaan sen sijaan esille muita aloja harvemmin. Alalla kasvukeinona pidetään erityisesti myynnin ja markkinoinnin lisäämistä. Teollisuudessa nähdään uusien markkinoiden avaaminen ja viennin lisääminen muita aloja useammin kasvukeinoina. Palveluissa yhteistyön lisääminen ja verkottuminen nähdään hieman muita useammin tärkeänä kasvukeinona. Verkostoituminen on erityisesti myös kaikkein pienimpien yritysten tärkeimpiä kasvukeinoja.

Niistä pk-yrityksistä, joilla ei ole kasvutavoitteita, 69 prosenttia ilmoittaa yrityksen nykyisen koon olevan sopiva. Yrityksistä 24 prosenttia nimeää haluttomuuden ottaa riskiä ja 20 prosenttia työvoiman korkeat kustannukset yhdeksi tärkeimmistä syistä kasvutavoitteiden puuttumiselle. Vastanneista 19 prosenttia nimeää kireän kilpailutilanteen, 18 prosenttia työvoiman saatavuuden ja 10 prosenttia kysynnän riittämättömyyden. Työvoiman saatavuus ja kysynnän riittämättömyys eivät ole keväisessä määrin esteitä. Näin on erityisesti teollisuudessa ja rakentamisessa. Kilpaileva tuonti sekä rahoituksen ja vakuuksien puute ovat vain harvoin yrityksen kasvuhaluttomuuden taustalla.

Kuva 17: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

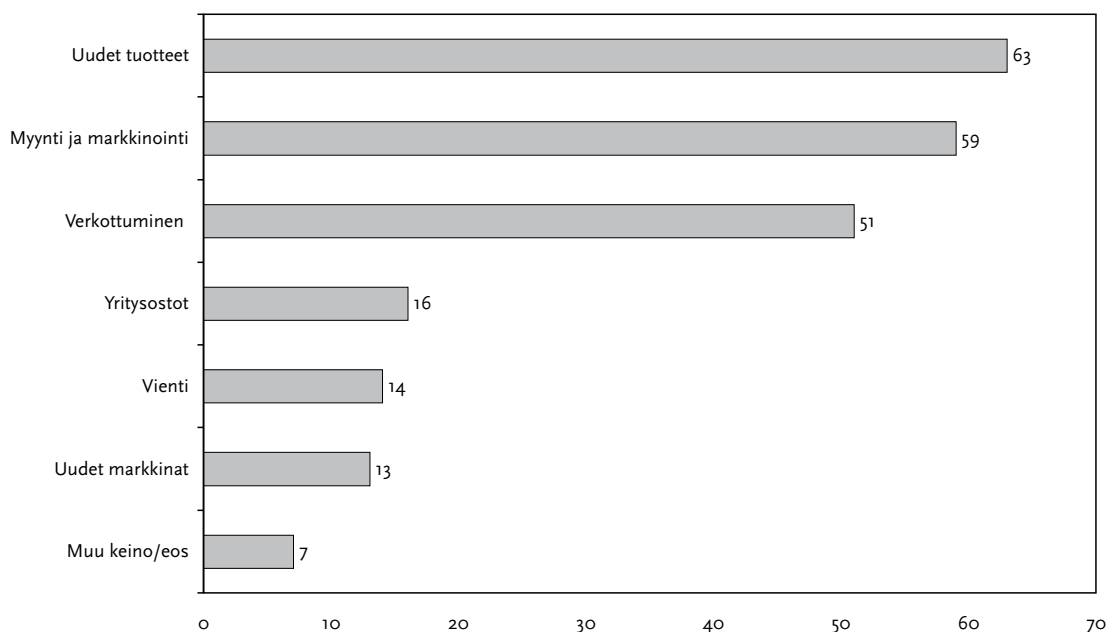
Rakennusalalla keskimääräistä useammin syyksi mainitaan työvoiman saatavuus ja korkeat työvoimakustannukset. Kysynnän riittämättömyyttä ei nähdä esteeksi. Kaupan alalla työvoimakustannuksia ja työvoiman saatavuutta ei koeta samassa määrin esteiksi. Kau-

passa pidetään sen sijaan keskimääräistä useammin kysynnän riittämättömyyttä esteenä. Teollisuudessa muita aloja useammin esteenä pidetään kilpailevaa tuontia. Sen sijaan yrityksen kokoa ei nähdä syyksi kasvuhaltomuuteen.

Taulukko 17: Yritysten kasvuhakuisuus

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %	Toimintansa lopettavat %
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	9	34	37	17	3
Teollisuus	13	40	31	13	3
Rakentaminen	4	26	43	23	4
Kauppa	8	38	39	11	4
Palvelut	11	33	35	18	3
Kokoluokittain					
Alle 5 henkilöä	5	27	40	23	5
5–9 henkilöä	9	38	39	13	1
10–19 henkilöä	14	43	32	11	0
20–49 henkilöä	19	49	28	4	0
Yli 50 henkilöä	30	45	22	3	0
Perustamisvuoden mukaan					
Ennen 1998	7	32	39	18	4
1998 – 2002	15	42	30	12	1
2003 – 2008	22	45	24	8	1

Kuva 18: Kasvukeinot, % kasvuhakuisista yrityksistä */

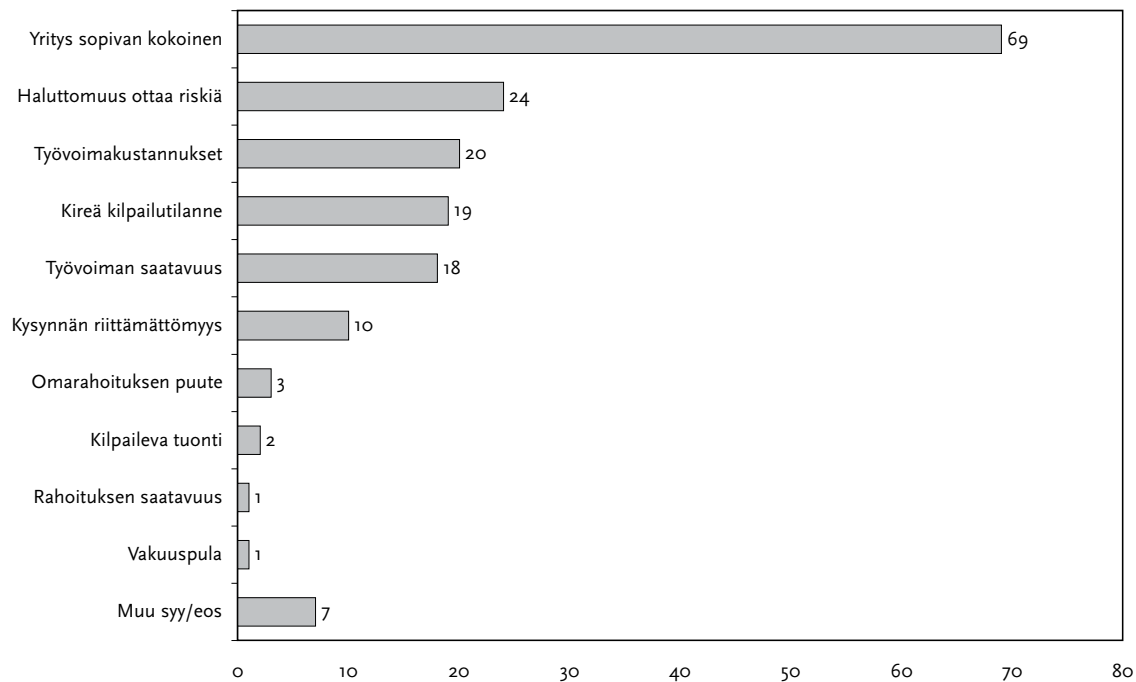
*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 18: Kasvuhakuisten yritysten kasvukeinot */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Uusien tuotteiden kehittäminen	63	62	56	66	62
Yhteistyö, verkottuminen	51	46	64	41	56
Uudet markkina-alueet (esim. uudet vientimaat)	13	25	8	10	11
Viennin lisääminen	14	30	6	13	10
Myyntin ja markkinoinnin lisääminen	59	55	50	67	57
Omistusjärjestelyt, yritysostot	16	17	14	13	16
Muut kasvukeinot	7	5	6	6	8

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 19: Kasvuhaluttomuuden syyt, % kasvuhaluttomista yrityksistä */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 19: Yritysten kasvuhaluttomuuden syyt */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Yritys sopivan kokoinen	69	58	74	60	73
Kysynnän riittämättömyys	10	8	5	22	9
Kireä kilpailutilanne	19	16	25	21	17
Kilpaileva tuonti	2	6	0	4	2
Rahoituksen saatavuus	1	1	2	2	1
Omarahoituksen puute	3	2	4	6	3
Vakuuspula	1	1	1	3	1
Työvoimakustannukset	20	21	29	19	17
Työvoiman saatavuus	18	16	36	15	14
Haluttomuus lisätä riskiä	24	24	23	25	24
Jokin muu	7	10	6	10	6

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.3 Pk-yritysten kehittämistarpeet ja -esteet

Pk-yritykset kokevat, että suurin kehittämistarve on myynnin ja markkinoinnin alueella, vaikka osuus tärkeimpänä kehittämistarpeena onkin laskenut. Seuraavaksi eniten tarpeita yrityksillä on henkilöstön kehittämisessä ja koulutuksessa. Henkilöstön osaamisen turvaamista ei koeta samassa määrin tärkeimmäksi teollisuudessa kuin muilla aloilla. Myynnin ja markkinoinnin kehittämistä pidetään tärkeänä erityisesti kaupassa, kun taas rakentamisessa sen merkitys nähdään keskimääräistä pienemmäksi. Rakentamisessa sen sijaan pidetään juuri henkilöstön kehittämistä ja koulutusta palveluiden ohella muita useammin tärkeimpänä kehittämisen kohteena.

Myös tuotannon, tuotekehityksen ja laadun parantaminen sekä verkostoituminen ja alihankinta koetaan asioiksi, joiden alueella yrityksillä on kehitystarpeita. Rakentamisessa ja palveluissa verkostoitumisen ja teollisuudessa puolestaan tuotekehityksen merkitys kehittämistarpeena nähdään muita aloja tärkeämmäksi.

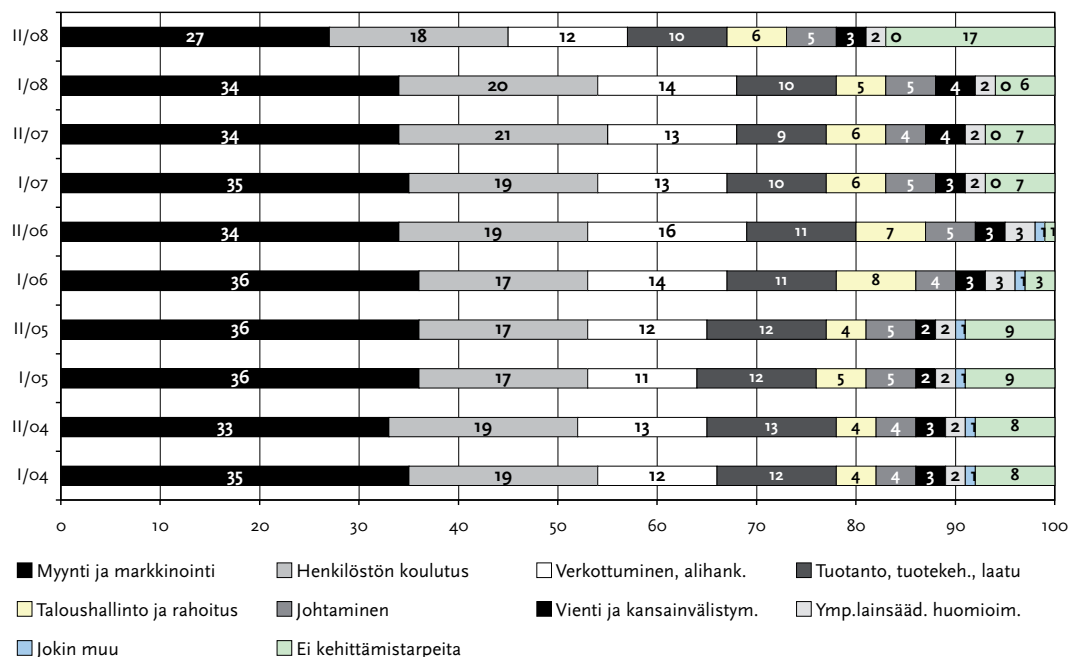
Rakentamisessa henkilöstön kehittämisen merkitys tärkeimpänä kehittämiskohteena on laskenut hieman. Kaupassa yhteistyön kehittäminen nähdään entistä useammin tärkeimmäksi kehittämisen kohteeksi. Kaikilla toimialoilla markkinoinnin ja myynnin merkitys on laskenut. Sen sijaan aiempaa useamman mielestä erityisiä kehittämisen tarpeita ei juuri ole.

Kansainvälistymistä ja vientiä pidetään vain harvoin tärkeimpänä kehittämiskohteena – teollisuudessa kuitenkin muita aloja useammin. Nuorissa yrityksissä nähdään muita yrityksiä useammin kehittämisen tarvetta taloushallinnossa ja rahoituksessa sekä verkottumisessa ja yhteistyössä. Kasvuhakuisimmista yrityksistä myyntiä ja markkinointia sekä vientiä ja kansainvälistymistä pidetään keskimääräistä useammin tärkeimpänä kehittämisen kohteena.

Epävarma suhdannetilanne nähdään kehittämisen esteeksi aiempaa useammin kaikilla toimialoilla. Samaan aikaan ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden merkitys on hieman laskenut – erityisesti teollisuudessa ja palveluissa. Kireää kilpailua pidetään seuraavaksi merkittävimpänä kehittämisen esteenä. Tämänkin merkitys on laskenut – erityisesti rakentamisessa ja kaupassa. Myös korkeat työvoimakustannukset arvioidaan pk-yritystoiminnan kehittämisen tärkeiksi esteiksi.

Kova kilpailu koetaan kehittämisen jarruksi erityisesti kaupassa. Ammattitaitoisen työvoiman puute on erityisen suuri ongelma rakentamisessa. Teollisuudessa korostuvat hieman muut resurssitekijät kuin työvoima ja kustannustaso. Kasvuhakuisimmista (14 %) ja nuorissa (13 %) yrityksissä rahoitus koetaan muita yrityksiä useammin kehittämisen pahimmaksi esteeksi.

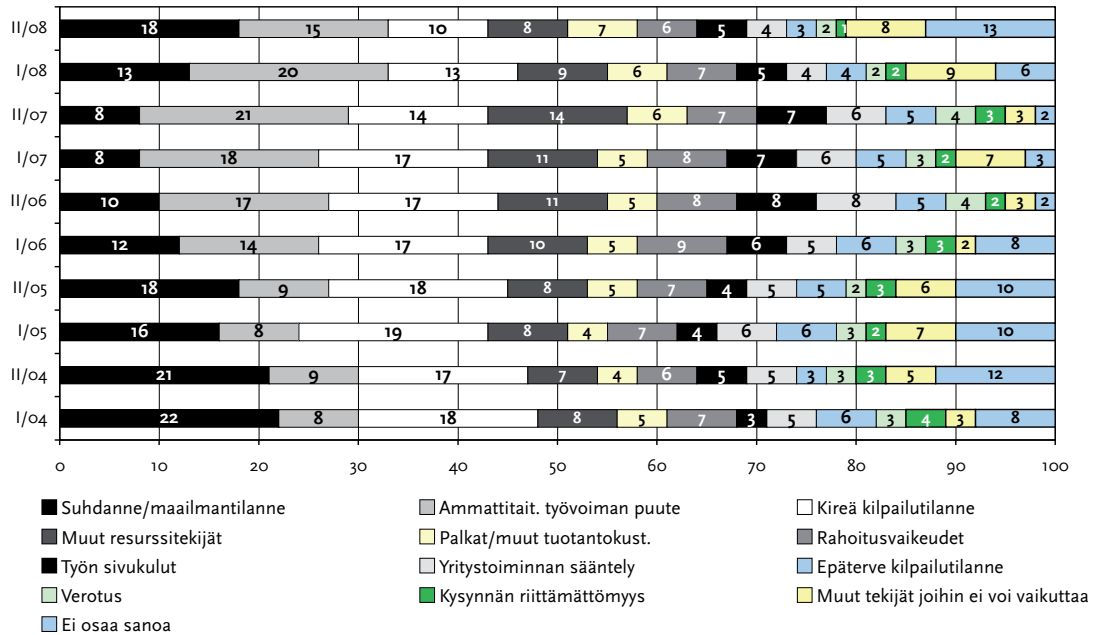
Kuva 20: Tärkein kehittämistarve, % pk-yrityksistä

Taulukko 20: Yrityksen tärkein kehittämistarve

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Johtaminen	5	2	6	4	6
Henkilöstön kehittäminen ja koulutus	18	13	20	15	20
Markkinointi ja myynti	27	27	15	38	25
Vienti ja kansainvälistyminen	3	8	1	3	2
Rahoitus, talous ja laskentatoimi	6	4	7	7	6
Tuotanto ja materiaalitoiminnot, tietotekniikka, tuotekehitys ja laatu	10	18	10	7	8
Yhteistyö/verkottuminen, alihankinta	12	9	14	10	14
Ympäristö- ja muiden säädösvaatimusten huomioiminen	2	2	4	2	3
Ei kehittämistarpeita/ei osaa sanoa	17	17	23	14	16

Kuva 21: Kehittämisen pahin este, % pk-yrityksist

Taulukko 21: Yrityksen kehittämisen pahin este

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Yritystoiminnan sääntely	4	3	2	4	5
- Byrokratia	2	1	1	2	2
- Työlainsäädäntö/työehtosopimukset	1	2	1	0	1
- Muu sääntely	1	0	0	2	2
Kustannustaso	14	17	14	10	14
- Työn sivukulut	5	6	5	3	5
- Palkkataso/muut tuotantokustannukset	7	9	6	5	7
- Verotus	2	2	3	2	2
Kilpailutilanne	14	15	10	19	13
- Kireä kilpailu	10	11	7	14	9
- Epäterve kilpailu	3	3	2	3	3
- Kysynnän riittämättömyys/epävakaas	1	1	1	2	1
Rahoitus	6	7	6	6	6
- Saatavuus	2	3	1	1	2
- Hintaa	1	2	1	2	1
- Vakuuksien puute	3	2	4	3	3
Resurssitekijät	23	22	26	21	24
- Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus	15	12	22	13	16
- Muut resurssitekijät	8	10	4	8	8
Suhdanne/maailmantilanne	18	19	16	20	16
Muut tekijät, joihin ei voi vaikuttaa	8	7	8	8	9
Ei osaa sanoa	13	10	18	12	13

4.4 Työllistämisen esteet

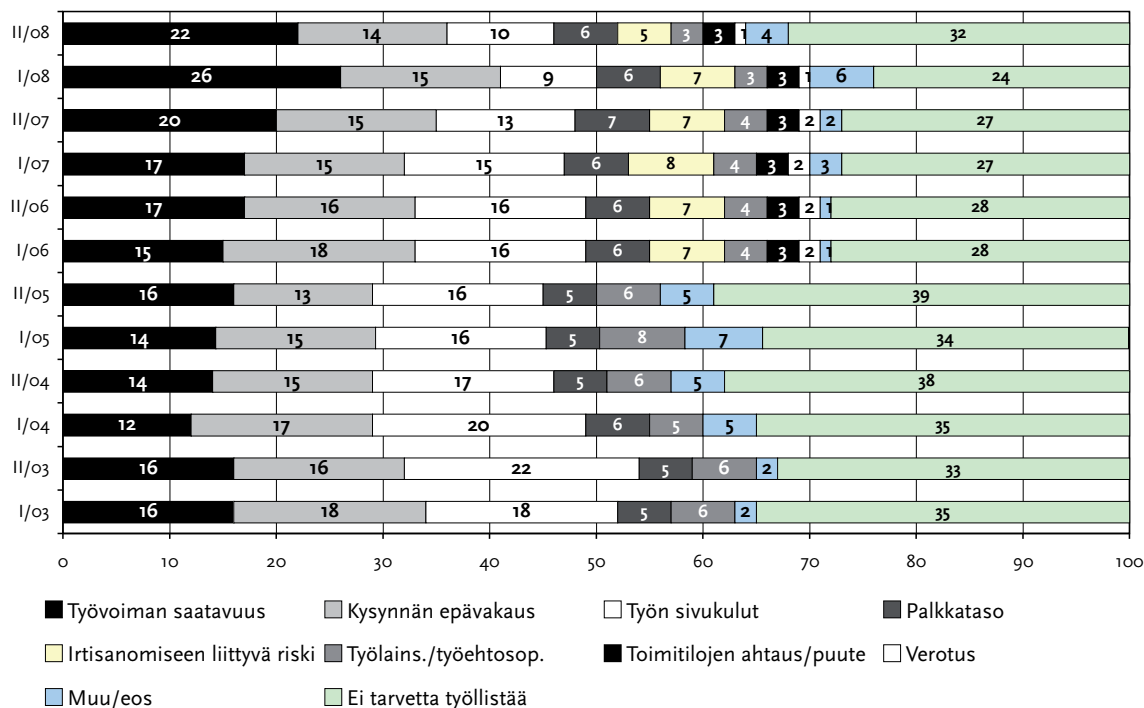
Niiden pk-yritysten, joilla ei ole tarvetta työllistää, osuus on noussut. Vastaajista 32 prosentilla ei ole tarvetta työllistää, kun osuus oli keväällä 24 prosenttia. Työllistämistarpeita on muita useammin rakentamisessa ja teollisuudessa. Teollisuudessa tarpeet ovat vähentyneet muita aloja vähemmän. Työllistämistarvetta arvioidaan olevan muita useammin kasvuhakuisimmissa yrityksissä.

Työvoiman saatavuus, työn sivukulut ja epävakaa kysyntä ovat yleisimpiä työllistämisen esteitä yrityksissä, joilla on tarvetta työllistää. Työvoiman saatavuuden merkitys on laskenut hieman tärkeimpänä työllistämisen esteenä kaikilla toimialoilla teollisuutta ja kauppaa lukuun ottamatta. Sen sijaan sivukulujen merkitys tärkeimpänä työllistämisen esteenä on noussut kaupassa ja palveluissa.

Teollisuudessa työllistämisen esteeksi koetaan erityisesti toimitilojen ahtaus. Rakentamisessa keskimääräistä useammin työvoiman saatavuutta pidetään työllistämisen pahimpana esteenä. Kaupassa muita toimialoja useammin työllistämisen suurimmaksi esteeksi nimetään työvoimakustannukset.

Alle 10 henkeä työllistävässä mikroyrityksissä työllistämisen esteeksi nähdään muita useammin työn sivukulut – samoin kuin nuoremmissa yrityksissä. Pienissä yrityksissä irtisanomiseen ja työehtosopimuksiin tai -lainsäädäntöön liittyvä riski nousee keskimääräistä useammin esille. Suuremmissa pk-yrityksissä esteeksi koetaan erityisesti työvoiman saatavuus – samoin kuin kasvuhakuisimmista yrityksissä. Kansainvälisillä markkinoilla toimivissa yrityksissä pidetään työllistämisen erityisenä esteenä kysynnän epävakautta muita yrityksiä useammin.

Kuva 22: Työllistämisen pahin este, % pk-yrityksistä

Taulukko 22: Yrityksen työllistämisen pahin este

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakenta- minen %	Kauppa %	Palvelut %
Ei tarvetta työllistää	32	28	27	33	34
Pahin este niissä yrityksissä, joissa tarvetta työllistää					
Kysynnän epävakaus	21	23	19	20	21
Palkkataso	9	9	4	13	8
Työn sivukulut	15	14	11	18	16
Irtisanomiseen liittyvä riski	7	7	8	8	6
Muu lainsäädäntö/työehtosopimukset	4	4	6	4	4
Työvoiman saatavuus	32	30	44	26	33
Yhtiön toimitilojen ahtaus/puute	4	6	1	4	4
Muu, ml. verotus	8	7	7	7	8

4.5 Sukupolven- tai omistajanvaihdokset

Yrityksistä 28 prosentissa odotetaan sukupolven- tai omistajanvaihdosta seuraavan viiden vuoden kuluessa. Siten osuus on edelleen noussut edellisvuotiselta tasolta korkeammalle tasolle oltuaan tätä ennen vajaat 20 prosenttia usean vuoden ajan. Omistajanvaihdos tulee ajankohtaiseksi erityisesti pienissä teollisuuden ja rakentamisen yrityksissä. Vastaajista 59 prosenttia ei usko sukupolven- tai omistajanvaihdoksen tapahtuvan seuraavan viiden vuoden aikana yrityksen kohdalla.

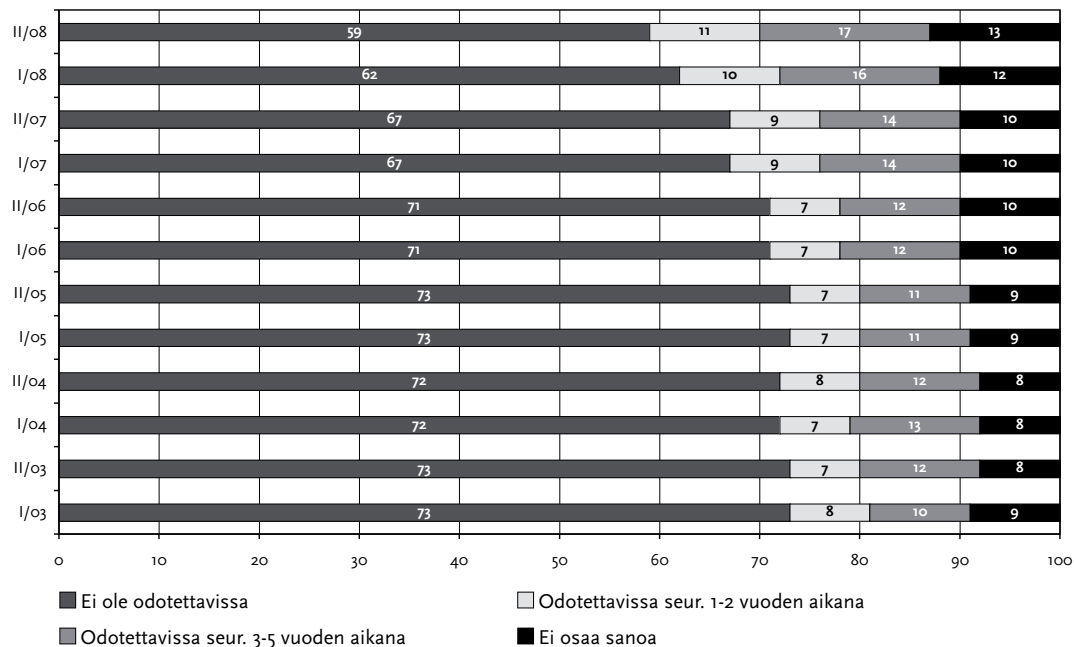
Yrittäjien ikärakenne on selvästi palkansaajiakin vinnoutuneempi. Väestön ikääntymisen seurauksena sukupolven- tai omistajanvaihdoksia tai vaihtoehtoisesti yritystoiminnan päättymiä onkin tulevana vuosina odotettavissa runsaasti. Mikäli ennakoitu tarve realisoituisi ennakoitussa aikataulussa, merkitsisi se reilun 40 000 sukupolven- tai omistajanvaihdoksen mahdollisuutta ja tarvetta seuraavan viiden vuoden aikana joh-

tuen yrittäjien ikääntymisestä ja muista tarpeista luopua yrityksestä.

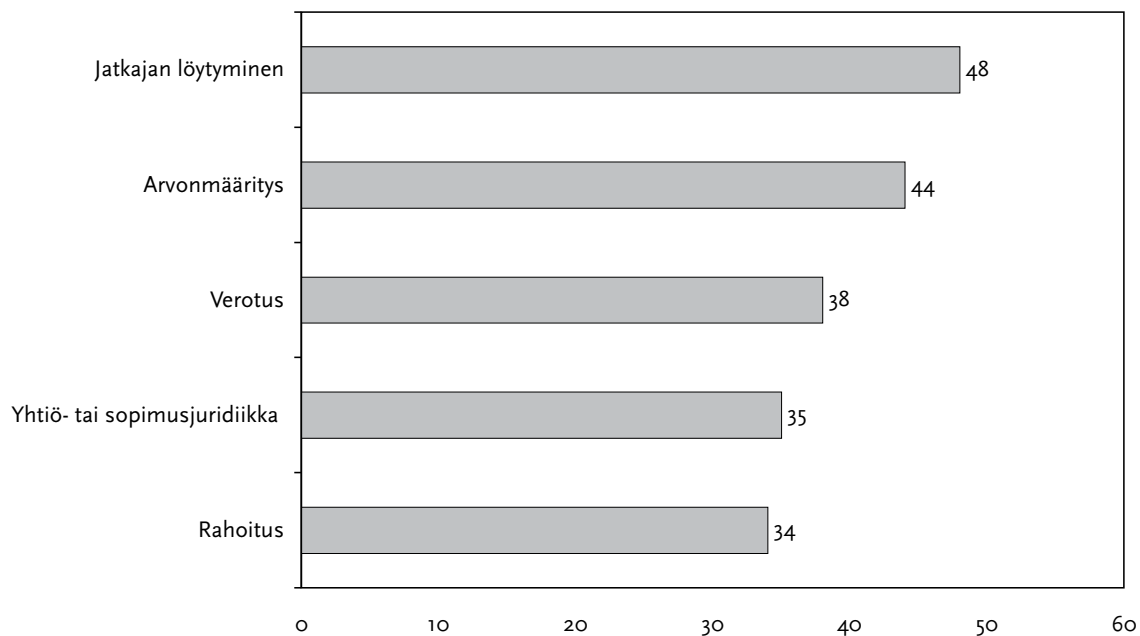
Jatkajan löytäminen on haaste sukupolven- tai omistajanvaihdosta aikoville yrittäjille. Vaihdosta suunnittelevista pk-yrityksistä 48 prosenttia kokee tämän ongelmaksi. Jatkajan löytämisen ohella suurimpana ongelmana pidetään arvonmääritykseen liittyviä kysymyksiä, 44 prosenttia. Myös verotus, rahoitus sekä yhtiö- tai sopimusjuridiikka koetaan jossakin määrin ongelmallisiksi. Jatkajan löytämisen merkitys on noussut hie- man keväästä. Jatkajan löytäminen on samalla tavalla ongelma kaikilla toimialoilla. Rahoitus näyttäisi korostuvan teollisuudessa, kun taas kaupassa sopimus- juridiikka koetaan ongelmalliseksi. Suuremmissa pk- yrityksissä jatkajan löytämisen ja arvonmäärityksen ei koeta olevan samassa määrin ongelmia kuin pienissä yrityksissä.

Kuva 23: Sukupolven- tai omistajanvaihdoksen odotettavuus seuraavan 5 vuoden aikana, % pk-yrityksistä

Kuva 24: Odottavissa olevat ongelmat, % yrityksistä, joilla vaihdos odotettavissa /*

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.6 Ulkoinen rahoitus ja sen käyttö

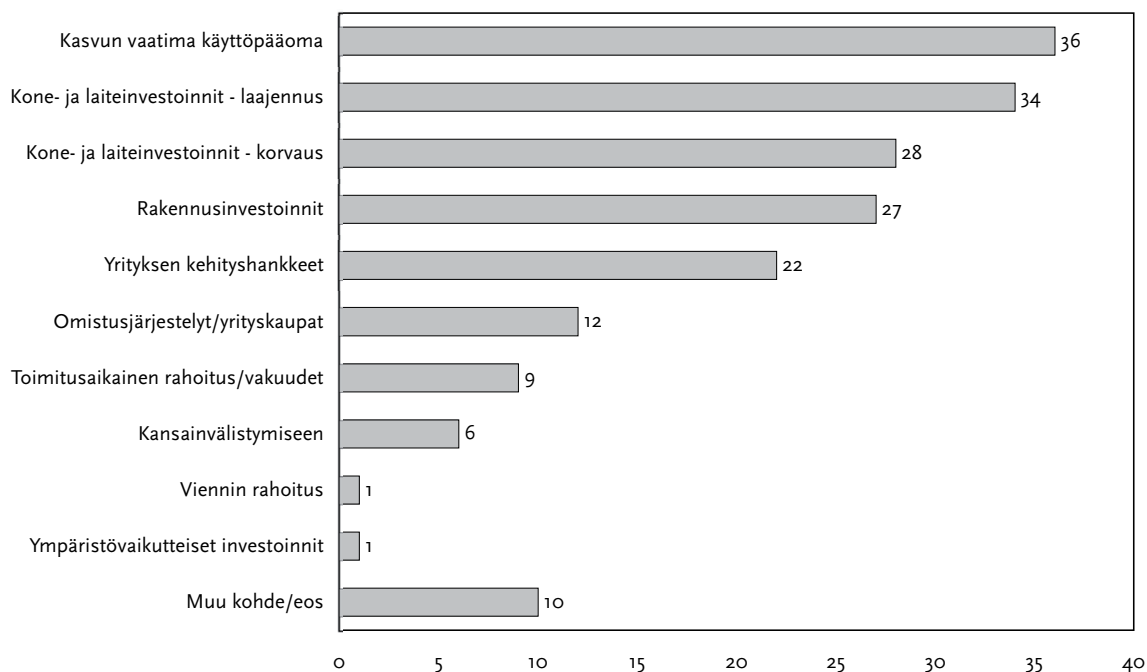
Seuraavan vuoden aikana ulkoista rahoitusta aikoo hankkia 22 prosenttia pk-yrityksistä. Ulkoisen rahoituksen hankkimista suunnitellaan erityisesti teollisuudessa. Keväällä vielä 30 prosenttia arvioi ottavansa ulkoista rahoitusta. Erityisesti rakentamisessa ulkoisen rahoituksen kysynnän ennakoidaan laskevan. Muita useam-

min voimakkaasti kasvuhakuisissa, kansainvälisillä markkinoilla toimivissa ja suuremmissa pk-yrityksissä aiotaan turvautua ulkoiseen rahoitukseen – hieman myös nuoremmissa ja sukupolvenvaihdosta suunnittelemissa.

Taulukko 23: **Ulkoisen rahoituksen ottamisaikomukset**

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Aikoo ottaa rahoitusta	22	30	21	18	22
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %	Toimintansa lopettavat %
Aikoo ottaa rahoitusta	50	27	18	10	2
Sukupolven/omistajanvaihdoksen mukaan					
	Ei odotettavissa %	Odotettavissa seuraavan 1–2 vuoden aikana %		Odotettavissa seuraavan 3–5 vuoden aikana %	
Aikoo ottaa rahoitusta	21	20		26	

Kuva 25: **Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus, % yrityksistä, jotka aikovat ottaa rahoitusta seuraavan 12 kuukauden aikana */**

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Useimmiten uutta ulkoista rahoitusta aiotaan hakea kasvun vaatimaksi käyttöpääomaksi, kone- ja laiteinvestointeihin sekä rakennusinvestointeihin. Kevättä useammassa yrityksessä rahoitusta aiotaan ottaa rakennusinvestointeihin sekä koneiden ja laitteiden korvausinvestointeihin. Erityisesti käyttöpääomaksi rahoitusta ennakoidaan otettavan kaupan alalla. Teollisuudessa ja rakentamisessa rahoitusta aiotaan puolestaan hakea kone- ja laiteinvestointeihin. Teollisuudessa rahoitusta käytetään muita aloja harvemmin rakennusinvestointeihin.

Yritysten kehityshankkeisiin, omistusjärjestelyihin sekä toimitusaikaiseksi rahoitukseksi ja vakuuksiksi ulkoista rahoitusta aiotaan ottaa melko yleisesti. Näihin tarkoituksiin rahoitusta aiotaan ottaa kevättä harvemmissa yrityksissä. Toimitusaikaiseen rahoitukseen ulkoista rahoitusta ennakoidaan käytettävän erityisesti kaupassa. Palveluissa rahoitusta aiotaan ottaa erityisesti yrityksen kehityshankkeisiin. Rakentamisessa kansainvälistymisen ja kasvun vaatiman käyttöpääoman osuus on muita toimialoja matalampi.

Kasvuhakuiset yritykset ennakoivat hakevansa ulkoista rahoitusta muita useammin käyttöpääomaksi,

yrityksen kehittämishankkeisiin ja yritysjärjestelyihin. Voimakkaasti kasvuhakuiset pk-yritykset aikovat turvautua muita useammin ulkoiseen rahoitukseen myös vientiin ja kansainvälistymiseen liittyvien hankkeiden vuoksi.

Ympäristövaikutteisiin investointeihin, joiden pääasiallisena tarkoituksena olisi vähentää päästöjä, raaka-aineiden ja energian käyttöä, aikoo rahoitusta hakea prosentti. Pk-yrityksistä 31 prosenttia ilmoittaa kuitenkin tehneensä tällaisia vaikutuksia omaavia investointeja viimeisen kolmen vuoden aikana. Luonnollisesti teollisuusyrityksistä tällaisia investointeja on tehnyt keskimääräistä useammat – 42 prosenttia.

Uutta ulkoista rahoitusta suunnittelevista yrityksistä 79 prosenttia aikoo hankkia sitä pankeista. Finnveralta uutta rahoitusta ennakoi hakevansa 28 prosenttia. Erityisesti teollisuusyritykset aikovat kääntyä Finnveran puoleen. Sen sijaan rakennusalalla suunnitellaan muita harvemmin Finnveraan turvautumista. Voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset aikovat hakea rahoitusta muita useammin Finnveralta (45 %) ja pääomasijoittajilta (22 %). Näin suunnitellaan toimittavan myös nuoremmassa yrityksissä.

Taulukko 24: **Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus toimialoittain** */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Koneiden ja laitteiden korvausinvestoinnit	28	33	35	13	28
Koneiden ja laitteiden laajennusinvestoinnit	34	41	37	26	27
Rakennusinvestoinnit	27	18	31	27	25
Ympäristövaikutteiset investoinnit	1	1	0	0	3
Kasvun vaatima käyttöpääoma	36	32	21	48	28
Omistusjärjestelyt / yrityskaupat	12	11	14	9	12
Viennin rahoitus ja riskien kattaminen	1	2	2	1	2
Kansainväistyminen	6	8	1	6	9
Yrityksen kehityshankkeet	22	25	24	28	34
Toimitusaikaiset vakuudet	9	8	12	23	6
Muu tarkoitus	10	2	5	8	13

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 25: **Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus kasvuhakuisuuden mukaan */**

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %
Koneiden ja laitteiden korvausinvestoinnit	8	23	40	52
Koneiden ja laitteiden laajennusinvestoinnit	34	33	32	26
Rakennusinvestoinnit	17	24	30	26
Ympäristövaikutteiset investoinnit	1	1	2	2
Kasvun vaatima käyttöpääoma	45	35	23	11
Omistusjärjestelyt / yrityskaupat	14	12	10	5
Viennin rahoitus ja riskien kattaminen	4	2	1	2
Kansainvälistyminen	21	5	2	2
Yrityksen kehityshankkeet	37	32	22	19
Toimitusajaiset vakuudet	6	10	8	23
Muu tarkoitus	7	8	9	13

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 26: **Ulkoisen rahoituksen lähteet */**

	Pankki %	Rahoitus-yhtiö %	Finnvera %	Vakuutus-yhtiö %	Pääomasijoittaja %	Muu %
Toimialoittain						
Kaikki yritykset	79	22	28	6	9	10
Teollisuus	78	23	42	8	7	11
Rakentaminen	85	26	17	5	4	2
Kauppa	87	15	27	5	6	6
Palvelut	74	22	25	6	12	13
Kasvuhakuisuuden mukaan						
Voimakkaasti kasvuhakuiset	74	23	45	8	22	14
Kasvuhakuiset	80	18	31	7	6	10
Asemansa säilyttäjät	82	27	14	4	4	6
Ei kasvutavoitetta	77	19	15	5	3	7
Perustamisvuoden mukaan						
Ennen 1998	80	24	25	6	5	8
1998–2002	71	14	28	6	15	13
2003–2008	78	17	41	5	21	16

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Pk-yrityksistä 31 prosenttia on ottanut ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana. Teollisuudessa rahoitusta on otettu 39 prosentissa yrityksistä – muiden toimialojen osuuden ollessa 28–31 prosenttia. Ulkoiseen rahoitukseen on turvauduttu muita useammin nuorissa (42 %), kasvuhakuisimmissa (52 %), kansainvälisillä markkinoilla toimivissa (40 %) ja keskisuurissa (56 %) yrityksissä.

Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana otaneista 20 prosenttia ei ole havainnut kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia omassa rahoituksessaan. Erittäin tai melko vähäisiä vaikutuksia on huomannut 59 prosenttia. Erittäin tai melko suuria vaikutuksia on havainnut 21 prosenttia.

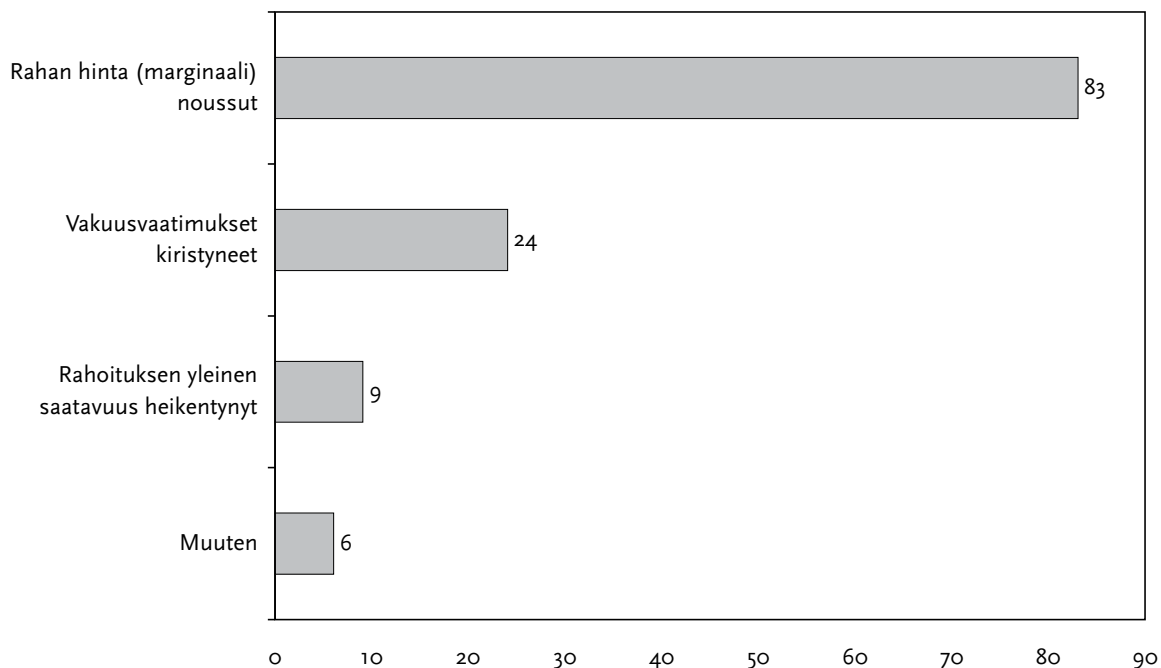
Ulkoista rahoitusta ottaneista palveluyrityksissä on hieman enemmän niitä, jotka eivät ole huomanneet heijastuksia lainkaan – tosin tämäkin on tapahtunut erittäin tai melko vähän muutoksia havainneiden kustannuksella. Keskisuuret ja kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset ovat havainneet muita useammin vaikutuksia omaan rahoitukseensa. Lisäksi voimakkaim-

min kasvuhakuiset näyttäisivät hieman useammin havainneen vaikutuksia rahoitukseensa.

Vaikutuksia havainneista 83 prosentin mukaan rahoituksen hinnan marginaali on noussut. Vakuusvaatimukset ovat kiristyneet 24 prosentin mukaan ja rahoituksen yleinen saatavuus on heikentynyt 9 prosentin mukaan. Yrityksen toimialan, henkilöstömäärän ja iän mukaan ei ole havaittavissa kovinkaan merkittäviä eroja. Kansainvälisillä markkinoilla toimivat ja kasvuhakuisimmat yritykset ovat hieman useimmin havainneet rahoituksen yleisen saatavuuden heikkenemistä. Lisäksi kasvuhakuisimmat kokevat vakuusvaatimusten kiristyneen hieman useammin kuin muut.

Pk-yrityksistä puolella on lainaa rahoituslaitoksista. Muita toimialoja useammalla teollisuusyrityksellä on lainaa (62 %). Voimakkaasti kasvuhakuisista 65 prosentilla on lainaa. Nuorista yrityksistä 61 prosentilla on lainaa rahoituslaitoksista, kun yli viisi vuotta vanhoista yrityksistä lainaa on 49 prosentilla. Mikroyrityksistä lainaa on 46 prosentilla, pienistä 60 prosentilla ja keskisuurista 67 prosentilla.

Kuva 26: **Kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutus pk-yritysten rahoitukseen, % yrityksistä, jotka ottaneet rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana ja havainneet vaikutuksia */**

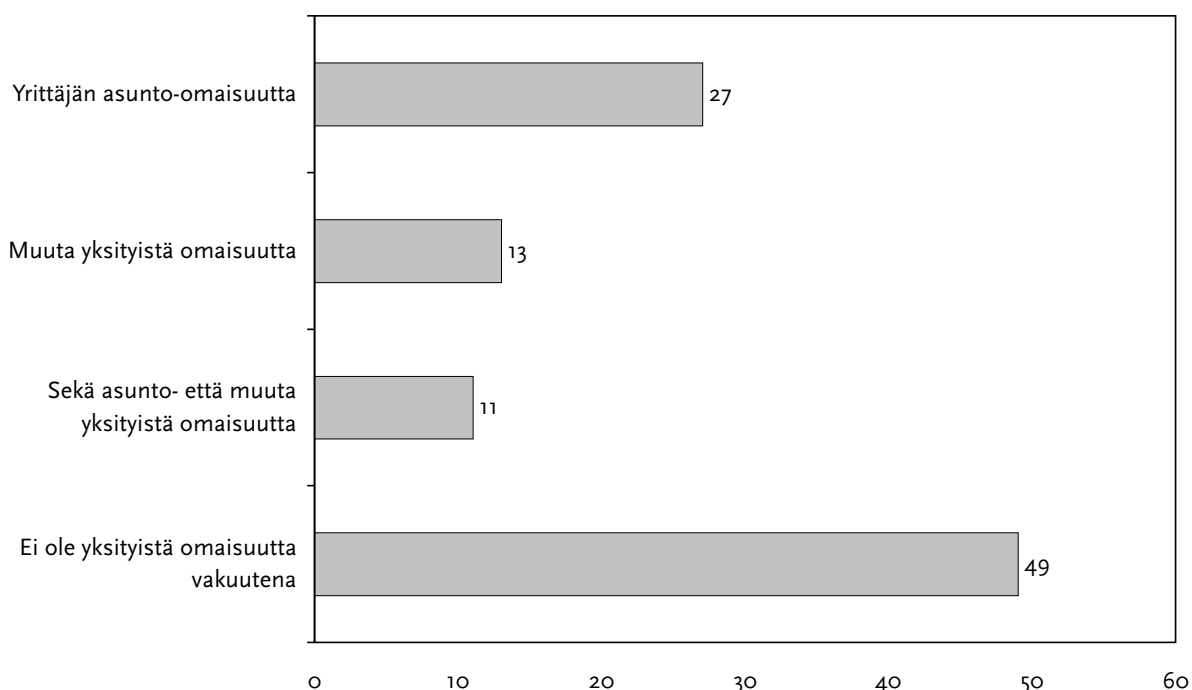

Lainaa omaavista yrityksistä noin puolella on yksityistä omaisuutta vakuutena: 27 prosentilla yrittäjän asunto-omaisuutta, 13 prosentilla muuta yksityistä omaisuutta ja 11 prosentilla sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta.

Osakeyhtiömuodossa toimivista ja lainaa omaavista yrityksistä 54 prosentilla ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena. Toiminimiyrittäjistä 39 prosentilla ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena. Kommandiitti- ja avoimista yhtiöistä vain vajaalla kolmasosalla ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena. Teollisuudessa yksityistä

omaisuutta on vakuutena keskimääräistä harvemmillä yrityksillä, kun taas kaupassa on muita aloja useammilla yrityksillä. Kasvuhakuisuuden mukaan yksityisomaisuuden lainavakuutena käytössä ei ole kovin merkittäviä eroja. Kuitenkin lainaa on siis sitä yleisemmin mitä kasvuhakuisemmasta yrityksestä on kyse. Myöskään yrityksen iän mukaan ei näyttäisi olevan merkittäviä eroja yksityisen omaisuuden vakuutena olossa. Pienemmistä ja pienemmillä markkinoilla toimivista yrityksistä useimmilla näyttäisi olevan yksityistä omaisuutta vakuutena.

Kuva 27: Yksityinen omaisuus yrityslainan vakuutena, % ulkoista rahoitusta omaavista

Taulukko 27: Ulkoisen rahoituksen yleisyys ja yksityisen omaisuuden käyttö vakuutena toimialoittain

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
On lainaa rahoituslaitoksista	50	62	49	54	45
Vakuutena olevaa yksityistä omaisuutta yrityksillä, joilla lainaa					
Yrittäjän asunto-omaisuutta	27	20	33	31	26
Muuta yksityistä omaisuutta	13	13	7	15	13
Sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta	11	11	14	14	9
Ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena	49	57	46	40	51

Taulukko 28: **Ulkoisen rahoituksen yleisyys ja yksityisen omaisuuden käyttö vakuutena yhtiömuodoittain**

	Osakeyhtiö %	Kommandiitti- yhtiö %	Avoin yhtiö %	Toiminimi %
On lainaa rahoituslaitoksista	50	54	50	54
Vakuutena olevaa yksityistä omaisuutta yrityksillä, joilla lainaa				
Yrittäjän asunto-omaisuutta	23	37	36	37
Muuta yksityistä omaisuutta	13	14	13	9
Sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta	10	16	20	15
Ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena	54	33	31	39

Taulukko 29: **Ulkoisen rahoituksen yleisyys ja yksityisen omaisuuden käyttö vakuutena kasvuhakuisuuden mukaan**

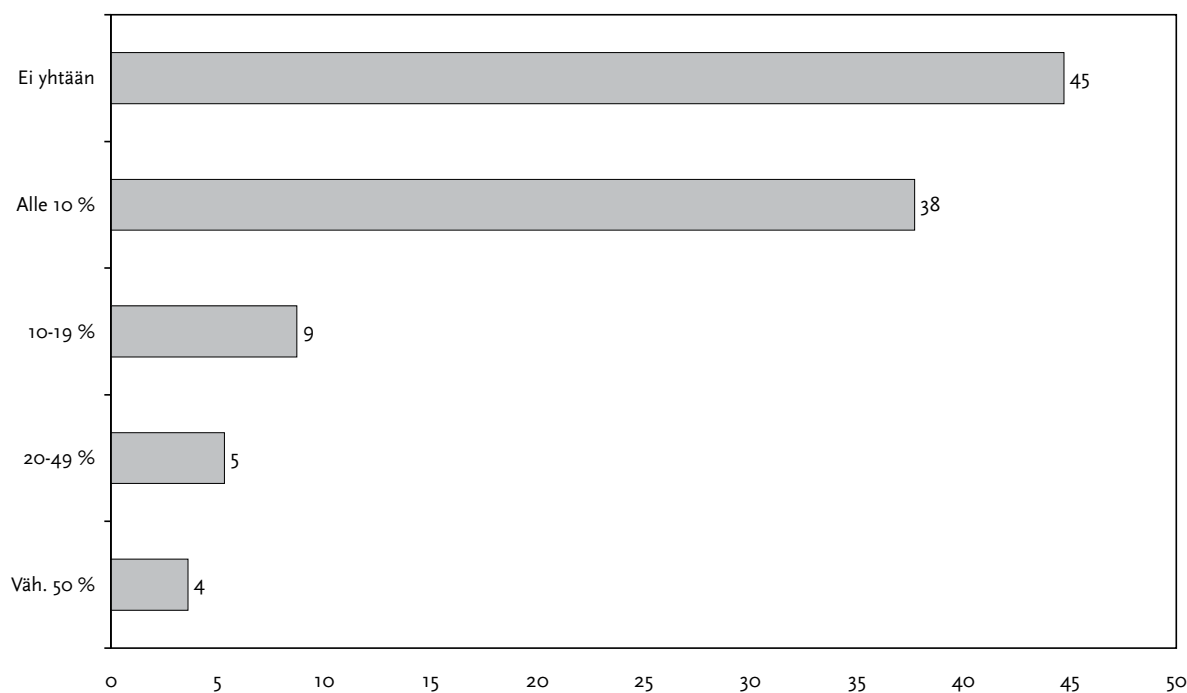
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvu- hakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %
On lainaa rahoituslaitoksista	65	56	49	38
Vakuutena olevaa yksityistä omaisuutta yrityksillä, joilla lainaa				
Yrittäjän asunto-omaisuutta	21	24	29	34
Muuta yksityistä omaisuutta	17	15	11	6
Sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta	8	10	14	11
Ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena	54	51	46	49

5. Kunnille myynti

Syksyn 2008 Pk-yritysbarometrin erityisteemana on pk-yritysten myynti kunnille. Kolmella kysymyksellä on tiedusteltu kunnille myynnin merkitystä yritysten liikevaihdolle, tulevaisuuden odotuksia tämän kehityksestä sekä kuuden tekijän merkitystä kuntiin suuntautuvan myynnin esteinä.

Pk-yrityksistä 45 prosenttia ei myy tavaroita tai palveluita kunnille. Kuntiin suuntautuvan myynnin osuus liikevaihdosta on alle 10 prosenttia 38 prosentille yrityksistä. Kunnille myynnin osuus on 10–19 prosenttia 9 prosentilla, 20–49 prosenttia 5 prosentilla ja vähintään puolet yrityksen liikevaihdosta tulee kunnille myynnistä 4 prosentilla.

Kuva 28: Kunnille myynnin osuus liikevaihdosta, % pk-yrityksistä

Taulukko 30: Kuntiin suuntautuvan myynnin osuus liikevaihdosta

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Ei yhtään	45	53	35	36	49
Alle 10 %	38	38	37	50	31
10–19 %	9	5	15	8	9
20–49 %	5	3	10	4	5
Vähintään 50 %	3	1	3	2	6

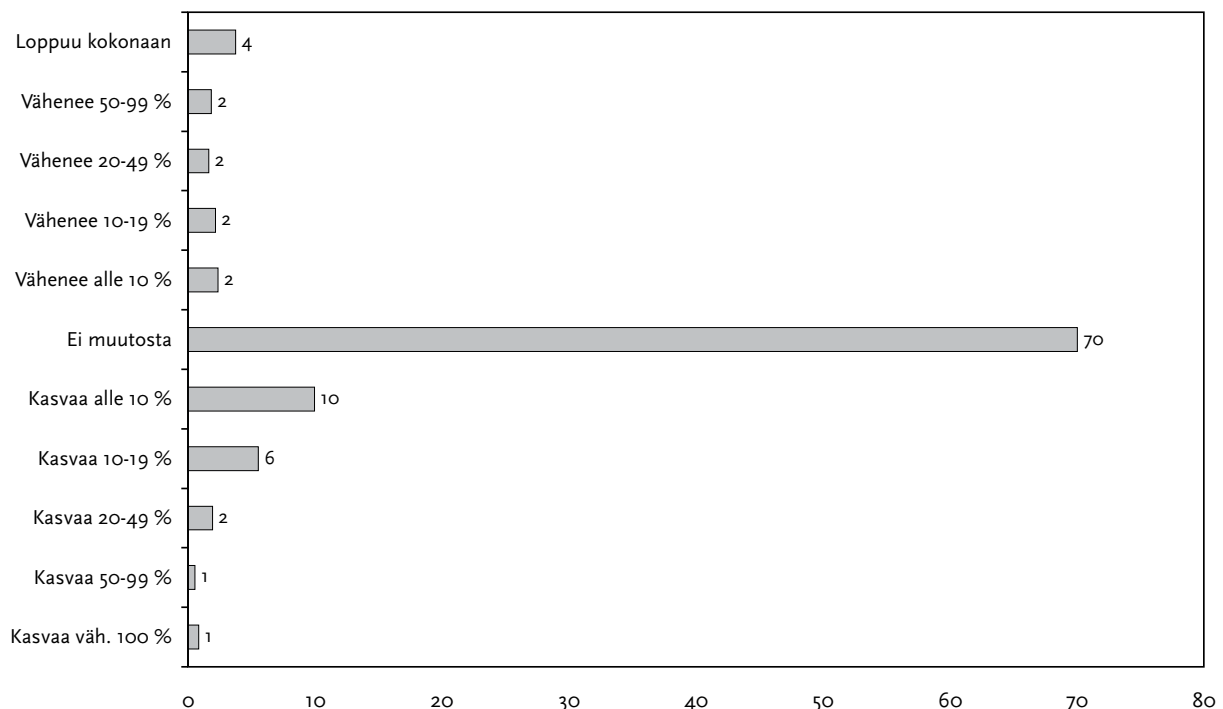
Teollisuuden ja palveluiden yrityksistä kuntiin myyntiä on muita harvemmillä – noin puolella. Tosin rakentamisen ohella palveluissa kunnille myynnin osuus liikevaihdosta nousee yli 20 prosenttiin keskimääräistä useamman kohdalla. Palveluiden sisällä koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaali- sekä muissa yhteiskunnallisissa palveluissa niiden yritysten, joilla ei lainkaan myyntiä kunnille, osuus jää kolmasosaan. Lisäksi näillä aloilla viidenneksen kohdalla myynti kunnille muodostaa yli 20 prosenttia liikevaihdosta. Myynnin osuuksissa ei ole merkittäviä eroja yrityksen kotipaikkakunnan asukasluvun mukaan. Mikroyrityksistä ja kansainvälisillä markkinoilla toimivista yrityksistä muita useammilla on myyntiä kuntiin.

Kaikista pk-yrityksistä 70 prosenttia ei odota kuntiin suuntautuvan myynnin muuttuvan seuraavan viiden vuoden aikana. Vastaajista 10 prosenttia odottaa kasvun jäävän alle 10 prosenttiin ja 10 prosenttia kasvun ylittävän tämän. Vajaa kymmenen prosenttia odottaa kunnille myynnin laskevan yrityksensä kohdalla. Niistä pk-yrityksistä, joilla on jo myyntiä kuntiin 57 prosenttia odottaa myynnin säilyvän entisellään, 16 prosenttia myynnin laskevan, 14 prosenttia kasvavan alle 10 prosenttia ja 13 prosenttia kasvavan yli 10 prosenttia.

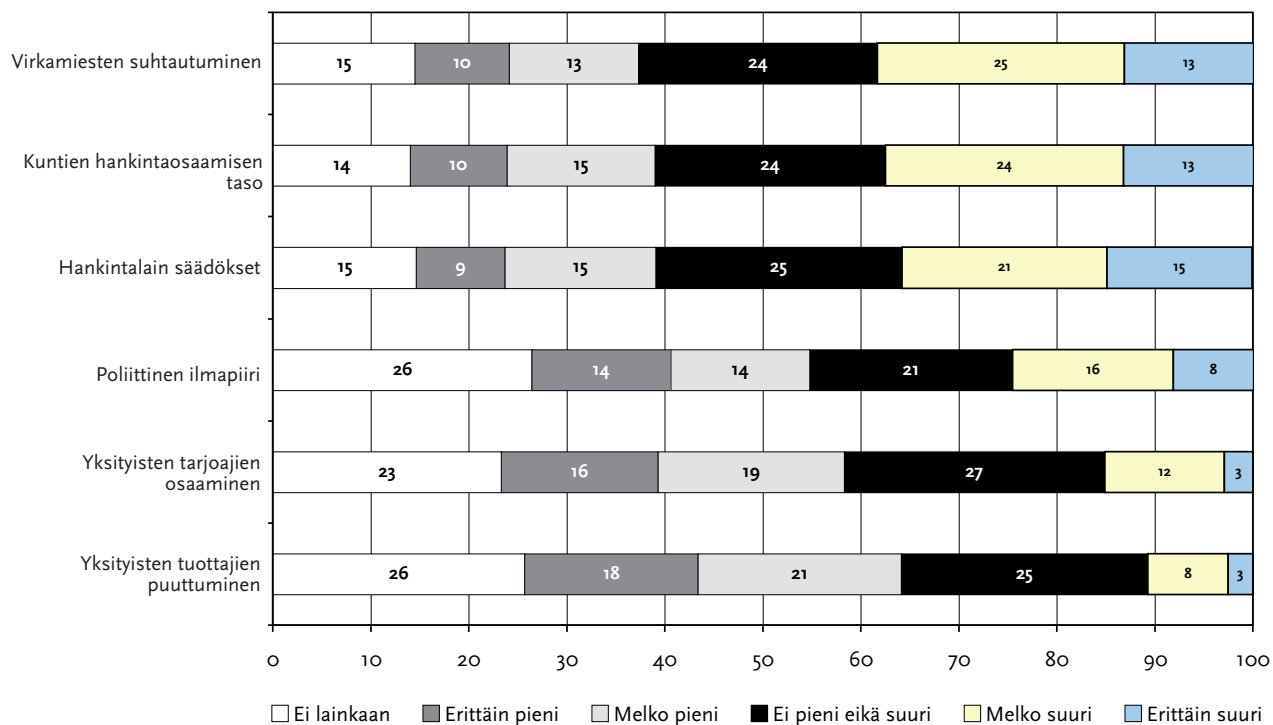
Varsinkin teollisuudessa odotukset muutoksesta ovat vähäisiä. Voimakkaasti kasvuhakuisilla ja nuoremmissa yrityksillä odotukset kasvusta ovat yleisempiä. Koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaali- sekä muissa yhteiskunnallisissa palveluissa viidesosa yrityksistä odottaa kuntiin suuntautuvan myynnin kasvavan ja 60 prosenttia säilyvän entisellään seuraavan viiden vuoden aikana. Näiden alojen yrityksistä, joilla on jo myyntiä kuntiin, kolmasosa odottaa myynnin kasvua ja puolet entisellään säilymistä. Kotipaikan asukasluvun mukaan tarkasteltuna suurempien paikkakuntien yrityksillä on optimistisemmat odotukset myynnin kasvusta.

Kuntiin suuntautuvan myynnin esteinä pidetään erityisesti virkamiesten suhtautumista, kuntien hankintaosaamisen tasoa ja hankintalain säädöksiä. Poliittista ilmapiiriä, yksityisten tarjoajien osaamista ja puuttumista pidetään edellä mainittuja vähemmän kuntiin suuntautuvan myynnin esteinä – noin neljäsosa ei pidä esteenä lainkaan. Teollisuudessa kauttaaltaan nähdään nimetyt esteet pienempinä esteinä kuntiin suuntautuvalla myynnillä. Koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaali- sekä muissa yhteiskunnallisissa palveluissa poliittista ilmapiiriä ja virkamiesten suhtautumista pidetään muita aloja suurempina esteinä.

Kuva 29: Kunnille myynnin kehitys seuraavan 5 vuoden aikana, % pk-yrityksistä

Kuva 30: Kunnille myynnin esteet, % pk-yrityksistä

6. Yhteenveto alueellisista tuloksista

Suhdanneodotukset

Pk-sektorin suhdanneodotukset ovat heikentyneet kevästä. Koko maan saldoluku on +6. Suhdannenäkymät ovat vahvimmat Lapissa (+22) ja Pohjois-Pohjanmaalla. Saldoluvut ovat matalimmat Kainuussa ja Kanta-Hämeessä (-3). Hajonta on siten merkittävää. Kainuussa odotukset ovat laskeneet huomattavasti muita enemmän noustuaan vielä keväällä. Pienimmäksi lasku on jäänyt Pohjanmaalla ja Lapissa.

Odotukset niin liikevaihdon (+35) kuin kannattavuuden (+14) ja vakavaraisuuden (+24) suhteen ovat myös laskeneet koko maassa. Liikevaihdon suhteen odotukset ovat vahvimmat Etelä-Savossa (+53), Helsingissä ja Pohjois-Pohjanmaalla. Helsingissä ja Pirkanmaalla liikevaihto-odotukset ovat laskeneet vähiten. Kainuussa (+38), Kymenlaaksossa ja Pohjois-Savossa odotukset liikevaihdon kasvusta ovat puolestaan matalimmat. Kainuussa myös odotukset liikevaihdon suhteen ovat laskeneet selvästi muuta maata voimakkaammin.

Taulukko 31: **Suhdannenäkymät osatekijöittäin seuraavan 12 kuukauden aikana**

	Yleiset suhdannenäkymät	Liikevaihto	Henkilökunnan määrä	Investointien arvo	Viennin arvo	Tuonnin arvo	Tuotantokustannukset	Kannattavuus	Vakavaraisuus	Tuotekehityspanostukset
Helsinki	12	49	26	3	19	14	46	30	35	22
Pääkaupunki-seutu	8	38	23	9	14	16	46	16	28	11
Uusimaa	4	29	12	8	9	7	49	5	17	17
Varsinais-Suomi	3	32	9	-1	14	15	42	10	23	11
Satakunta	3	35	9	-2	8	4	43	16	33	13
Kanta-Häme	-3	28	8	-7	7	7	35	12	17	9
Päijät-Häme	2	28	15	2	13	10	44	20	25	26
Pirkanmaa	0	28	12	2	11	9	43	10	25	14
Kymenlaakso	1	21	9	-5	-5	0	36	11	18	13
Etelä-Karjala	3	28	22	7	7	0	59	5	30	15
Etelä-Savo	11	53	12	1	6	4	45	18	26	11
Pohjois-Savo	4	25	9	2	9	3	38	5	17	10
Pohjois-Karjala	2	38	6	7	3	2	52	8	20	15
Keski-Suomi	13	40	16	9	1	5	42	16	26	12
Etelä-Pohjanmaa	6	29	10	-8	0	0	51	9	15	8
Pohjanmaa	12	37	8	10	7	14	38	22	22	19
Keski-Pohjanmaa	4	36	13	9	12	11	41	17	32	9
Pohjois-Pohjanmaa	16	47	21	8	9	3	37	17	28	26
Kainuu	-3	10	-7	-21	6	-6	4	-15	10	-4
Lappi	22	41	11	-8	13	3	52	20	28	25
Koko maa	6	35	14	2	10	8	43	14	24	15

Kannattavuuden paranemiseen uskotaan eniten Helsingissä (+30), Pohjanmaalla, Päijät-Hämeessä ja Lapissa. Kainuussa on jopa enemmän niitä, jotka uskovat kannattavuuden heikkenevän kuin paranevan (-15). Kainuussa lasku on ollut myös muuta maata voimakkaampaa. Kannattavuusodotukset ovat heikentyneet vain vähän Helsingissä ja Kymenlaaksossa. Vakavaraisuuden suhteen odotukset ovat matalimmat Kainuussa (+10) ja Etelä-Pohjanmaalla sekä korkeimmat Helsingissä (+35), Satakunnassa ja Keski-Pohjanmaalla ja Etelä-Karjalassa. Vakavaraisuusodotuksetkin ovat heikentyneet selvästi eniten Kainuussa. Vähiten odotukset ovat heikentyneet Keski-Pohjanmaalla, Helsingissä, Lapissa ja Pirkanmaalla.

Pk-yritysten vienti- (+10) ja tuontiodotukset (+8) ovat hieman heikentyneet koko maan tasolla. Viennin suhteen odotukset ovat vahvimmat Helsingissä (+19). Tuonnin suhteen odotukset ovat korkeimmat puolestaan Pääkaupunkiseudulla (+16), Varsinais-Suomessa, Helsingissä ja Pohjanmaalla. Matalimmat odotukset tuonnin kasvusta ovat Kainuussa (-6), Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa (0). Viennin suhteen pessimistisimpiä ollaan Kymenlaaksossa (-5). Nollan tuntumassa ovat Keski-Suomi ja Etelä-Pohjanmaa. Tuonnin suhteen odotukset ovat jopa nousseet Etelä-Karjalassa, Pohjois-Karjalassa ja Pääkaupunkiseudulla, mutta ne ovat laskeutuneet eniten Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Kymenlaaksossa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Etelä-Karjalassa ja Satakunnassa odotukset viennin kasvusta ovat muista poiketen nousseet mutta ne ovat Keski-Suomessa, Etelä-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa puolestaan laskeutuneet eniten.

Koko maan yrityksistä 14 prosenttiyksikköä enemmän uskoo henkilöstönsä määrän olevan suurempi vuoden kuluttua kuin pienempi. Henkilökunnan määrän kasvua ennakoidaan erityisesti Helsingissä (+26), Pääkaupunkiseudulla, Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Kainuussa on jopa enemmän niitä, jotka uskovat henkilöstön määrän laskuun kuin nousuun. Odotukset henkilöstön määrän noususta ovat vaimentuneet erityisesti Kainuussa, Etelä-Savossa ja Pohjanmaalla. Odotukset ovat säilyneet entisellään Etelä-Karjalassa sekä Lapissa ja Pääkaupunkiseudulla heikkeneminen on ollut vähäisintä.

Investointien arvon nousuodotusten saldoluku on +2 koko maan tasolla. Odotukset ovat vahvimmat Pohjanmaalla (+10), Keski-Pohjanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa, Pääkaupunkiseudulla ja Uu-

dellamaalla. Etelä-Karjalassa, Pohjois-Karjalassa ja Päijät-Hämeessä investointiodotukset ovat jopa vahvistuneet keväästä. Odotukset ovat heikoimmat Kainuussa (-21). Kainuussa ja Etelä-Pohjanmaalla odotusten lasku on ollut voimakkainta. Tuotekehityspanostusten kasvua ennakoivien määrä on 15 prosenttiyksikköä suurempi kuin laskua odottavien. Kaikkein yleisimmin kasvuun uskotaan Pohjois-Pohjanmaalla ja Päijät-Hämeessä (+26) sekä Lapissa. Ainoastaan Kainuussa (-4) saldoluku on negatiivinen. Muista poiketen Lapissa odotukset ovat hieman vahvistuneet. Erityisesti laskua on tapahtunut Kainuussa viime keväästä.

Koko maassa on 43 prosenttiyksikköä tuotantokustannusten nousuun uskovia enemmän kuin laskua ennakoivia. Etelä-Karjalassa (+59), Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Pohjanmaalla on suhteessa eniten kustannusten nousuun uskovia. Kainuussa kustannusten nousua ennakoivia on vähiten. Kustannusten nousuun uskovien osuus on laskenut merkittävimmin Kainuussa. Kustannusten nousua ennakoivien osuuden kasvu on ollut suurinta Lapissa, Pääkaupunkiseudulla ja Päijät-Hämeessä.

Yrityksen kehittäminen ja kasvu

Pk-sektorilla nähdään koko maassa, että erityisesti myynnissä ja markkinoinnissa on kehitettävää. Tämä on tilanne erityisesti Pääkaupunkiseudulla, Lapissa, Helsingissä, Päijät-Hämeessä ja Pohjois-Pohjanmaalla. Henkilöstön kehittäminen ja kouluttaminen koetaan toiseksi useimmin tärkeimmäksi kehittämistarpeeksi koko maassa. Henkilöstön koulutusta korostavat erityisesti Satakunnan ja Etelä-Savon yritykset. Lisäksi tuotannon, tuotekehityksen ja laadun parantamisesta (erityisesti Varsinais-Suomi ja Etelä-Pohjanmaa) sekä verkostoitumisesta ja alihankinnan kehittämisestä (Pääkaupunkiseutu ja Pohjanmaa) kannetaan huolta.

Suhdanneilanne on noussut merkittävimäksi kehittämisen esteeksi. Suhdanneäkymien epävarmuus vaikuttaa erityisesti Keski-Pohjanmaalla kehittämisenäkymiin. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus on toiseksi useimmin kehittämisen pahin este. Työvoimaan saatavuus nousee esiin erityisesti Etelä-Savossa, Kanta-Hämeessä ja Pääkaupunkiseudulla. Kireä kilpailu koetaan kolmanneksi merkittävimäksi esteeksi koko pk-sektorilla. Kilpailun kireys nimetään erityisesti Kymenlaaksossa.

Työvoimapulan ohella pk-yrityksissä työllistämisen pahimpina esteinä pidetään kysynnän epävarmuutta ja työn sivukulua. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden merkitys on korkein Pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Karjalassa. Sivukulut koetaan suurimmaksi työllistämisen esteeksi muita useammin Pohjois-Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa. Kysynnän epävarmuus nimitään esteeksi erityisesti Pohjois-Karjalassa, Lapissa ja Etelä-Savossa.

Pk-yrityksistä 9 prosenttia katsoo olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia koko maassa. Kasvuhakuisuus on yleisintä Pohjois-Pohjanmaalla, Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla (14–19 %). Kainuun, Kymenlaakson ja Satakunnan yrityksistä löytyy harvinaisimmin kaikkein kasvuhakuisimpia yrityksiä (3 %).

Vajaat kaksi kolmasosaa kasvuun pyrkivistä yrityksistä nimeää uusien tuotteiden kehittämisen yhdeksi tärkeimmistä kasvukeinoista. Näin on etenkin Pääkaupunkiseudulla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa. Pk-yrityksistä lähes 60 prosenttia perustaa kasvustrategiansa myynnin ja markkinoinnin sekä reilu 50 prosenttia verkostoitumiseen ja yhteistyön lisäämiseen. Myynti ja markkinointi korostuvat erityisesti Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla. Verkostoituminen ja yhteistyö mainitaan tärkeimpänä kasvukeinoina useimmin Helsingissä, Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa.

Koko maan pk-yrityksistä 17 prosentilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita. Yleisintä tämä on Satakunnassa, Pirkanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Yleisimpiä syitä kasvuhaluttomuuteen ovat, että nykyistä yrityskokoa pidetään sopivana ja että ei olla halukkaita ottamaan kasvun vaatimaa riskiä. Pohjois-Pohjanmaalla, Pääkaupunkiseudulla ja Keski-Suomessa pidetään useimmin yrityksen nykyistä kokoa sopivana. Päijät-Hämeessä, Pääkaupunkiseudulla, Varsinais-Suomessa, ja Kymenlaaksossa näytettäisiin vierastettavan eniten riskinottoa.

Rahoitukseen liittyviä tekijöitä ei pidetä juurikaan kasvun esteinä, mutta työvoimakustannukset, kireä kilpailutilanne ja työvoiman saatavuus ovat kukin este vajalle viidennekselle yrityksistä. Työvoiman saatavuus toimii kasvun esteenä erityisesti Varsinais-Suomessa, Lapissa ja Kymenlaaksossa. Varsinais-Suomessa ja Etelä-Savossa pidetään työvoimakustannuksia työllistämisen esteenä. Pohjois-Pohjanmaalla, Etelä-Savossa, Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa kireä kilpailu nimitään kasvun esteeksi muita useammin.

Sukupolven- ja omistajanvaihdoksia näyttäisi viimeisimpien barometrien perusteella tapahtuvan tulevina viitenä vuotena entistä tiheämmin. Erityisesti sukupolven- ja omistajanvaihdoksen mahdollisuuksia arvioidaan realisoituvan Etelä-Karjalassa, Keski-Suomessa, Pääkaupunkiseudulla, Varsinais-Suomessa ja Päijät-Hämeessä – reilussa kolmasosassa vastaajayrityksistä. Keski-Pohjanmaalla ja Kainuussa yrityksestä luopumisen arvioidaan tulevan harvinaisimmin eteen seuraavan viiden vuoden aikana. Yleisimmin ongelmana pidetään jatkajan löytämistä ja arvon määrittäystä. Pääkaupunkiseudulla ja Kymenlaaksossa nimitään jatkajan löytäminen kaikkein useimmin ongelmaksi. Arvonmäärittäystä koetaan ongelmaksi erityisesti Pääkaupunkiseudulla ja Lapissa.

Rahoitus

Koko maan pk-yrityksistä 22 prosenttia aikoo ottaa seuraavan vuoden aikana uutta ulkoista rahoitusta. Ulkoisen rahoituksen suhteen aktiivisimpia aiotaan olla Etelä-Karjalassa, Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa. Ulkoista rahoitusta harkitsevista yrityksistä Lapissa, Päijät-Hämeessä, Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa kaikkein useimmat aikovat turvautua pankkeihin. Finnveran puoleen aikovat kääntyä erityisesti Pohjois-Karjalan, Lapin ja Pääkaupunkiseudun yritykset.

Ulkoista rahoitusta harkitsevista Päijät-Hämeen ja Pääkaupunkiseudun yrityksistä muun maan yrityksiä useammat aikovat hankkia ulkoista rahoitusta ensisijaisesti yrityksen kehittämishankkeisiin. Kasvun vaatimaksi käyttöpääomaksi ulkoista rahoitusta ensisijaisesti aikovat hakea erityisesti Helsingin, Päijät-Hämeen ja Pohjois-Pohjanmaan yritykset. Koneiden ja laitteiden laajennusinvestointeihin ennakoivat rahoitusta hakevansa erityisesti Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan yritykset sekä korvausinvestointeihin Kainuun, Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon yritykset. Kymenlaakson yritykset aikovat ottaa rahoitusta rakennusinvestointeihin muita useammin.

Pk-yrityksistä 31 prosenttia on ottanut ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana. Yleisintä ulkoisen rahoituksen ottaminen on ollut Varsinais-Suomen ja Kainuun yrityksissä. Matalin ulkoista rahoitusta ottaneiden osuus on Pääkaupunkiseudulla, Pirkanmaalla ja Kanta-Hämeessä. Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aika-

na ottaneista 20 prosenttia ei ole havainnut kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia omassa rahoituksessaan. Pääkaupunkiseudun yrityksistä reilu 40 prosenttia ei ole huomannut vaikutuksia lainkaan, kun taas Etelä-Karjalan rahoitusta ottaneista vastaajayrityksistä kaikki ovat havainneet vähintään pieniä vaikutuksia.

Pk-yrityksistä puolella on lainaa rahoituslaitoksista. Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Etelä-Karjalan ja Satakunnan yrityksistä lainaa on yli 60 prosentilla. Muita alueita harvemmillä yrityksillä on lainaa Pohjanmaalla, Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla (alle 40 %). Lainaa omaavista yrityksistä noin puolella on yksityistä omaisuutta vakuutena. Kymenlaaksossa, Lapissa ja Keski-Suomessa lainaa omaavista yrityksistä yksityistä omaisuutta on vakuutena yli 60 prosentilla. Helsingin yrityksistä yli 60 prosentilla ei ole yrityslainan vakuutena yksityistä omaisuutta.

Yrittäjyysilmapiiri ja elinkeinoilmasto

Yrittäjyysilmapiirille annetaan koko maan pk-yritysten toimesta hieman positiivinen arvio (+5), kun asteikko on -100:sta +100:aan. Pohjois-Savossa, Keski-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla yrittäjyysilmapiiri koetaan positiivisimmin. Kainuussa, Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla yrittäjyysilmapiiristä annetaan kriittisimmät arviot.

Yrittäjyyteen vaikuttavia paikallisen tason tekijöitä mittaava elinkeinoilmastoindeksi saa arvon +10 koko maan tasolla. Kriittisimmät arviot annetaan Keski-Pohjanmaalla, Lapissa, Kymenlaaksossa, Satakunnassa ja Uudellamaalla. Positiivisimmat kokonaisarviot annetaan Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla.

Parhaan arvion vastaajat antavat sijaintipaikkakunnalleen asuin ympäristöstä ja liikenneyhteyksistä koko maassa. Asuin ympäristöltään positiivisimmin arvioidaan Päijät-Häme, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala, Keski-Suomi. Liikenneyhteyksistä parhaat arviot annetaan Helsingissä, Pääkaupunkiseudulla, Kanta-Hämeessä ja Päijät-Hämeessä. Heikoimman arvion saa sopivan työvoiman saatavuus sekä sijaintikunnan ja yritysten välinen yhteistyö. Työvoiman saatavuudesta kriittisimmät arviot annetaan Satakunnassa ja Etelä-Karjalassa. Sijaintikunnan ja yritysten välisestä yhteistyöstä kaikkein kielteisimmät arviot on Pohjois-Pohjanmaalla ja Uudellamaalla.

Kunnille myynti

Pk-yrityksistä 45 prosenttia ei myy tavaroita tai palveluita kunnille. Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Uudenmaan yrityksistä yli puolella ei ole myyntiä kunnille. Lapin, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan vastaajayrityksistä puolestaan yli 60 prosenttia myy kunnille.

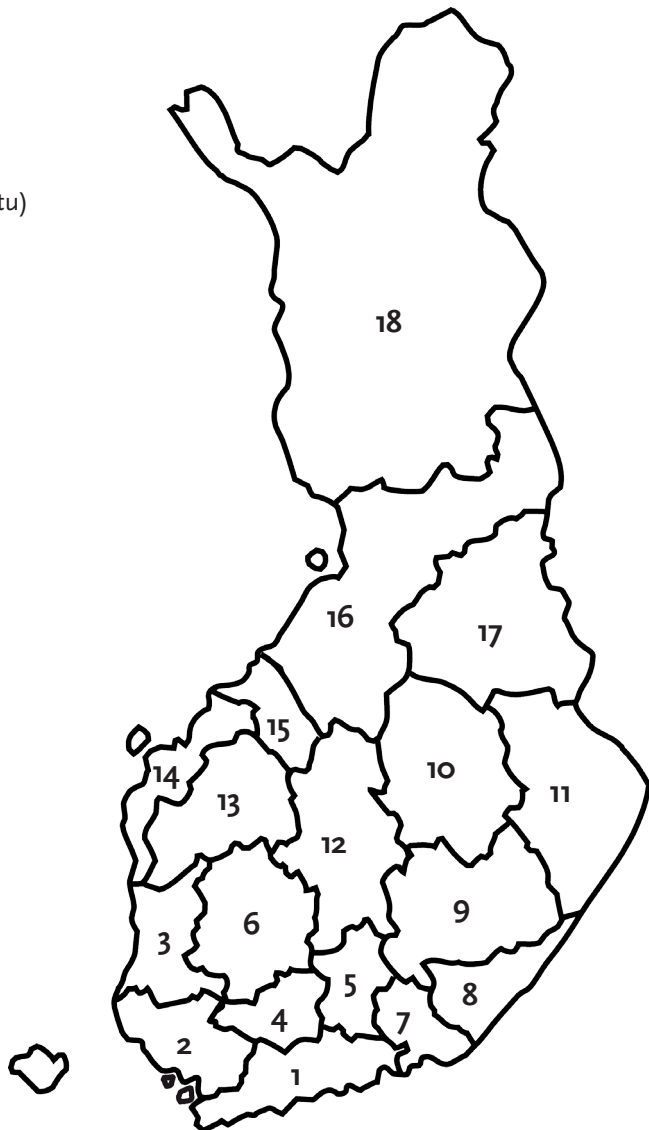
Pk-yrityksillä ei ole kovin suuria muutosodotuksia oman yrityksen myynnistä kunnille. Keski-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan yrityksissä muita useammat eivät usko muutokseen kuntiin myynnin suhteen oman yrityksensä kohdalla. Lapissa, Pohjois-Pohjanmaalla, Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla on eniten niitä, jotka uskovat kuntiin suuntautuvan myynnin kasvavan. Kymenlaaksossa ja Keski-Suomessa on puolestaan eniten niitä yrityksiä, jotka arvioivat kuntiin myynnin vähenevän.

Muita nimettyjä tekijöitä enemmän kuntiin suuntautuvan myynnin esteinä pidetään virkamiesten suhtautumista, kuntien hankintaosaamisen tasoa ja hankintalain säädöksiä. Kymenlaaksossa, Etelä-Savossa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa arvioidaan virkamiesten suhtautuminen muuta maata suuremmaksi esteeksi. Hankintaosaamisen taso arvioidaan esteeksi erityisesti Helsingissä, Pääkaupunkiseudulla ja Kymenlaaksossa. Hankintalain säädöksiä pidetään esteinä Helsingissä ja Kainuussa.

Poliittista ilmapiiriä, yksityisten tarjoajien osaamista ja puuttumista pidetään edellä mainittuja vähemmän kuntiin suuntautuvan myynnin esteinä. Poliittista ilmapiiriä ei pidetä esteenä varsinkaan Keski-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa ja Uudellamaalla. Kainuussa, Pohjois-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa ja Pirkanmaalla yksityisten tarjoajien osaaminen arvioidaan muuta maata vähemmän esteeksi. Yksityisten tarjoajien puuttumista ei puolestaan pidetä esteenä Kanta-Hämeessä, Pohjois-Savossa, Keski-Suomessa, Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla.

Pk-yritysbarometrin aluejako

1. Uusimaa, erilliset raportit:
  - Helsinki
  - Pääkaupunkiseutu (pl. Helsinki)
  - Uusimaa (pl. Helsinki ja Pääkaupunkiseutu)
2. Varsinais-Suomi
3. Satakunta
4. Kanta-Häme
5. Päijät-Häme
6. Pirkanmaa
7. Kymenlaakso
8. Etelä-Karjala
9. Etelä-Savo
10. Pohjois-Savo
11. Pohjois-Karjala
12. Keski-Suomi
13. Etelä-Pohjanmaa
14. Pohjanmaa
15. Keski-Pohjanmaa
16. Pohjois-Pohjanmaa
17. Kainuu
18. Lappi

Suomen Yrittäjät

- Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
Puhelin (09) 229 221, faksi (09) 2292 2980
www.yrittajat.fi
- **Etelä-Karjalan Yrittäjät ry**
Kauppakatu 40 D, 53100 Lappeenranta
p. 010 470 1100, f. 0104 701 102
www.yrittajat.fi/etelakarjala
- **Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät ry**
Alvar Aallon katu 3, 60100 Seinäjoki
p. (06) 420 5000, f. (06) 420 5001
www.yrittajat.fi/etelapohjanmaa
- **Etelä-Savon Yrittäjät ry**
Patteristonkatu 2 C, 50100 Mikkeli
p. (015) 151 684, f. (015) 760 0950
www.yrittajat.fi/etelasavo
- **Helsingin Yrittäjät**
Kellosilta 2 D, 2. krs. 00520 Helsinki
p. (09) 612 6230, f. (09) 622 3385
www.yrittajat.fi/helsinki
- **Hämeen Yrittäjät ry**
Sibeliuksenkatu 11 A, 13100 Hämeenlinna
p. (03) 682 1153, f. (03) 682 1561
www.yrittajat.fi/hame
- **Kainuun Yrittäjät ry**
Kauppakatu 26 A, 87100 Kajaani
p. 010 387 7870, f. (08) 613 0934
www.yrittajat.fi/kainuu
- **Keski-Pohjanmaan Yrittäjät ry**
Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola
p. (06) 831 5292, f. (06) 822 3760
www.yrittajat.fi/keskipohjanmaa
- **Keski-Suomen Yrittäjät ry**
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
p. 010 425 9203, f. 010 425 9210
www.yrittajat.fi/keskisuomi
- **Kymen Yrittäjät ry**
Käsityöläiskatu 4, 45100 Kouvola
p. (05) 535 4313, f. (05) 535 4315
www.yrittajat.fi/kymi
- **Lapin Yrittäjät ry**
Maakuntakatu 16, 96200 Rovaniemi
p. (016) 420 0600, f. (016) 420 0630
www.yrittajat.fi/lappi
- **Länsipohjan Yrittäjät ry**
Valtakatu 5, 94100 Kemi
p. (016) 221 701, f. (016) 221 713
www.yrittajat.fi/lansipohja
- **Pirkanmaan Yrittäjät ry**
Kehräsaari B-rappu • PL 7, 33201 Tampere
p. (03) 251 6500, f. (03) 251 6516
www.yrittajat.fi/pirkanmaa
- **Pohjois-Karjalan Yrittäjät ry**
Kauppakatu 17 B, 80100 Joensuu
p. 010 470 7600, f. (013) 127 678
www.yrittajat.fi/pohjoiskarjala
- **Pohjois-Pohjanmaan Yrittäjät ry**
Uusikatu 64 A 2. krs., 90100 Oulu
p. (08) 311 4677, f. (08) 371 227
www.yrittajat.fi/pohjoispohjanmaa
- **Päijät-Hämeen Yrittäjät ry**
Rautatienkatu 20 B 4, 15110 Lahti
p. (03) 782 9866, f. (03) 782 1718
www.yrittajat.fi/paijathame
- **Pääkaupunkiseudun Yrittäjät ry**
Tekniikantie 12, 02150 Espoo
p. 010 422 1400
www.espoonyrittajat.fi
www.yrittajat.fi/vantaa
www.kauniaistenyrittajat.fi
- **Rannikko-Pohjanmaan Yrittäjät ry – Kust-Österbottens Företagare rf**
Hietasaarenkatu 6, 65100 Vaasa
p. (06) 356 0800, f. (06) 356 0815
www.yrittajat.fi/rannikkopohjanmaa
- **Satakunnan Yrittäjät ry**
Isolinnankatu 24 • PL 45, 28101 Pori
p. (02) 634 9900, f. (02) 634 9901
www.yrittajat.fi/satakunta
- **Savon Yrittäjät ry**
Haapaniemenkatu 40, 70110 Kuopio
p. (017) 368 0500, f. (017) 368 0506
www.yrittajat.fi/savo
- **Uudenmaan Yrittäjät – Nylands Företagare ry**
Rantakatu 1, 2. krs, 04400 Järvenpää
p. (09) 274 5420, f. (09) 622 3381
www.yrittajat.fi/uusimaa
- **Varsinais-Suomen Yrittäjät ry**
Brahenskatu 20, 20100 Turku
p. (02) 275 7100, f. (02) 232 8272
www.yrittajat.fi/varsinaissuomi

Pääkonttorit

- **Helsinki**
Eteläesplanadi 8 • PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 7220
- **Kuopio**
Haapaniemenkatu 40 • PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3240
- Finnvera Oyj • valtakunnallinen vaihde 0204 6011
Internet: www.finnvera.fi

Aluekonttorit

- **Helsinki** (Pääkaupunkiseutu)
Eteläesplanadi 8 • PL 249, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 3401
- **Uusimaa**
Eteläesplanadi 8 • PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 7110
- **Joensuu**
Torikatu 9 A, 80100 Joensuu
Faksi 020 460 2163
- **Jyväskylä**
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
Faksi 020 460 2299
- **Kajaani**
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Faksi 020 460 3899
- **Kuopio**
Haapaniemenkatu 40 • PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3330
- **Lahti**
Laiturikatu 2, 5. kerros, 15140 Lahti
Faksi 020 460 2249
- **Lappeenranta**
Snellmaninkatu 10, 53100 Lappeenranta
Faksi 020 460 2149
- **Mikkeli**
Linnankatu 5, 50100 Mikkeli
Faksi 020 460 3690
- **Oulu**
Asemakatu 37, 90100 Oulu
Faksi 020 460 3944
- **Pori**
Valtakatu 6, 28100 Pori
Faksi 020 460 2349
- **Rovaniemi**
Maakuntakatu 10 • PL 8151, 96101 Rovaniemi
Faksi 020 460 2099
- **Seinäjoki**
Kauppatori 1 – 3, 60100 Seinäjoki
Faksi 020 460 2399
- **Tampere**
Hämeenkatu 9 • PL 559, 33101 Tampere
Faksi 020 460 3711
- **Turku**
Eerikinkatu 2, 20100 Turku
Faksi 020 460 3649
- **Vaasa**
Pitkäkatu 55, 65100 Vaasa
Faksi 020 460 3849

Pietarin-edustusto

- **Finnveran Pietarin edustusto**
Finnish-Russian Innovation Center
Business Center Apollo, office 500
Dobrolyubova Prospect 8
St. Petersburg 197198
Russia
Puhelin +7 812 335 2234
Faksi +7 812 335 2236

Julkaisijat:

Suomen Yrittäjät
Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
Puhelin (09) 229 221
Faksi (09) 2292 2980
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi

Finnvera Oyj
Valtakunnallinen vaihde: 0204 6011
www.finnvera.fi
Helsinki
Eteläesplanadi 8
PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 7220
Kuopio
Haapaniemenkatu 40
PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3240

Kustantaja:

Suomen Yrittäjien Sypoint Oy
Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
Puhelin (09) 229 221
Faksi (09) 2292 2999
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi